

עיטורי ירושלים

הרב נחמיה לביא זצ"ל הי"ד

ישיבת 'עטרת ירושלים'

שבט - אדר תשע"ז | גליון מספר 109

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

עיצוב גרפי: סטודיו מלון 052-7203050

תוכן

בשמונו ובשם הרב נחמיה לביא: נתגבר גם הפעם | הרב שלמה אבינר

הספדו של הרב שלמה אבינר בלוויית הרב נחמיה לביא

שיחה של הרב שלמה אבינר לתלמידי ישיבתנו בבית-הקברות

מנין לדם שהוא אדום? | הרב שלמה אבינר

הרב נחמיה לביא היה רותח על אבני ארץ ישראל | הרב שלמה אבינר

הרב נחמיה לביא נפל כגיבור | הרב שלמה אבינר

דברי הספד שנאמרו בישיבת עטרת ירושלים עם תום השבעה:

הרב מנחם בן יעקב

הרב יחזקאל גרינולד

הרב אבישי צרויה

מי שהכיר את הרב נחמיה, לא רק התאהב בו,

אלא התאהב בתורה | הרב שלמה אבינר

דברי הרב שלמה אבינר באזכרת השלושים

באזכרת שלושים | דברי הרב אביב צובירי

בכל דרכיך דעהו | ישראל פסטרוק

איני בוכה על הרב נחמיה, אלא בוכה על עצמי

שאיבדתי את ידיד נפשי | הרב מרדכי ציון

מוקדש לעילוי נשמת
הקדוש הרב נחמיה לביא זצ"ל הי"ד
שלימד בישיבתנו עטרת ירושלים

בשבת חוה"מ סוכות תשע"ו, בסעודת שלישית
בסוכתו, הזכיר הרב נחמיה לביא את דברי הגר"א
המשווה את מצוות סוכה ומצוות ישוב הארץ
שהן שתי המצוות שהאדם נכנס בהן שלם בכל
גופו, ונתן לזה רמז מהפסוק (תהלים עו, ג):
"ויהיה בשלום סוכו ומעונתו בציון".
מיד אחרי ההבדלה, שמעו ילדיו של הרב נחמיה
צעקות מן הרחוב רצו לחלון שלהם ברחוב הגיא
בעיר העתיקה בלב ירושלים וראו ערבי תוקף
יהודים. צעקו לאביהם, הרב נחמיה, והוא בלי
היסוס ירד חמוש באקדח כדי להצילם.
הרב נחמיה נדקר על ידי המחבל אך נאבק איתו
עד סוף כוחות חייו.
שוטרי המג"ב שהגיעו לאחר מכן הרגו את המחבל.

הרב נחמיה יצא מסוכתו ונתן את כל גופו
למען עם ישראל, על ידי שהציל נפשות בישראל,
למען ישוב ארץ ישראל ולמען ישוב לב ירושלים.

הוא נפל כחייל בלי מדים

בשמנו ובשם הרב נחמיה לביא: נתגבר גם הפעם

הרב שלמה אבינר

דברים שנאמרו בלילה בו עלה הרב נחמיה למרומים

בימי השמחה של סוכות פקדו את מדינתנו מספר אסונות: ביום חמישי נרצחו זוג הורים לעיני ילדיהם. אנשים טובים וצדיקים. במוצאי שבת נרצחו פעם נוספת אנשים טובים וצדיקים, כאשר הלכו ברחוב לתומם - אחד מהם היה הרב נחמיה לביא, שלימד בישיבתנו 'עטרת ירושלים', אדם עדין נפש, רך וטוב, שמעולם לא עשה רעה לאף אדם - לא יהודי ולא ערבי.

על הרב נחמיה לביא אפשר לצטט את דברי המדרש, שביקש המלך דריווש לפני מותו: אל תתאבלו עלי עד שיבוא אדם ויספר עלי רעה - ואף אחד לא בא. הצער הוא על המוות, הצער הוא על אדם שהחמיץ את חייו. כך על הרב נוכל לומר בביטחון מוחלט: לא יוכל לבוא אדם ולספר עליו דבר רע.

הרב נחמיה היה אדם מורם מעם, חמוש במידות טובות, כולו חסד - ומעולם לא אמר דבר רע על אדם. היה מעמיק ושוקד על התורה יומם ולילה, באהבת ד' ובאהבת עמל התורה.

לצערנו, חייבים אנו להודות שמאורעות קשים אלו לא הפתיעונו. מאז הופעת האסלאם, המוסלמים לא חדלו לרדוף אותנו, לשנוא אותנו, להשפיל אותנו, לגרש אותנו, לרצוח בנו, לכפות עלינו להתאסלם - ומה לא. כולנו זוכרים כיצד המופתי של ירושלים, חאג' אמין אל-חוסייני, עשה יד אחת עם היטלר והתנה את שותפותו עמו במתן יד חופשית לערבים לרצוח את כל היהודים החיים במדינות ערב.

כך שדבר לא השתנה, מלבד דבר אחד, בחסדי ד' עלינו, יש לנו צבא; צבא אמין, מוכשר ומסור, שליח של ריבונו של עולם. הוא אינו צבא כיבוש - אלא כשמו כן תהילתו: צבא הגנה לישראל.

אכן, מאז תחילת שיבת ציון והקמת המדינה, דברים קשים רבים עברו עלינו. יש כמובן לראות את הדברים בפרופורציה ובפרספקטיבה נכונה. האור גדול מהחושך לאין ערוך. כמובן, הצער על כל יהודי שנרצח צורב את הלב, אך הדבר קשה הרבה יותר כאשר זהו ידיד טוב הקרוב אל הנפש שנים רבות כל כך.

עם זאת, אין דבר זה משבית את שמחתנו על כל הטוב. הרי לטרור אין כוח ממשי. הוא אינו יכול להכריע מאורעות מדיניים, על כן לוחם הוא במלחמה פסיכולוגית במטרה לשבור את רוחם ולהחליש את אמונם של אזרחי המדינה במנהיגים ובצבא.

על כן אנחנו מצהירים כאן בשמנו ובשם הרב נחמיה לביא שעלה למרומים: אנחנו הולכים יד ביד עם עמנו, עם מדינתנו ועם צבאנו. עברנו משברים גדולים לאין ערוך והתגברנו - ובעזרת השם נתגבר גם הפעם.

הספדו של הרב שלמה אבינר בלוויית הרב נחמיה לביא

ברשות הרב הראשי והחכמים, ברשות נשיא המדינה וגדולי האומה, ברשות המשפחה
האהובה, וברשות הקהל הקדוש.

משל משלו חכמינו על אב ובנו ההולכים בדרך מפרכת, והבן חדל כוח שואל את אביו:
מתי נגיע למדינה? משיב לו אביו: סימן זה יהיה בידך, כאשר תראה בית קברות, תדע
שהמדינה קרובה.

בעולם הזה אין מקבלים דבר חנם. אין רגב אדמה שאינו ספוג בדם.

הרב נחמיה לביא הוא הרביעי משיבתנו שנפל על ישוב לב ירושלים.

ב"ה המדינה כבר קמה. המדינה הזאת היא תחיית האומה בארצה על פי תורתה.

הרב נחמיה היה מאוהב בתורה. יומם ולילה למד ולימד, העמיק וקיים. אפשר להניח
לידו ספר תורה ולומר, כפי שנאמר בגמרא (בבא קמא יז א): קיים זה מה שכתוב בזה,
במעשיו ובמידותיו המופלאות.

היה מאוהב בארץ, שמח לשבת בלב ירושלים במקום קשה.

היה מאוהב בעם ישראל.

אמרו רבותינו (יבמות נ א) שישנו קץ קצוב לחיים. ריבונו של עולם מחליט כמה זמן
יחיה כל אחד, לא יום יותר, לא שעה יותר, לא דקה יותר. אך מי שסרח - יהרג מחוסר
זהירות; מי שבינוני - ימות ממחלה; ומי שד' חפץ ביקרו - יהרג על קידוש השם, על
הגנת העם והארץ.

הרב נחמיה היה מאוהב בצבא ונפל כחייל בלי מדים.

נעמת לי מאוד, ידידי הרב נחמיה.

אנחנו מבטיחים לך: אנחנו נמשיך ללמוד תורה בלב ירושלים, שום דבר לא יפחיד
אותנו, שום דבר. אנחנו יותר חזקים מהם לאין ערוך. אנו נמשיך לבנות את ארצנו
ולהיבנות בה בנפלאות ד' על עמו ונחלתו.

וריבונו של עולם שעשה זאת, ייתן כוח לרבנית נטע, אשר איתו במלאכת הקודש,
ולילדים, שגם הם מחוברים למלאכת הקודש. ד' ייתן להם כוח להינחם, להתחזק
ולהמשיך הלאה עד הגאולה השלמה.

שיחה של הרב שלמה אבינר לתלמידי ישיבתנו בבית-הקברות מיד לאחר לווית הרב נחמיה לביא

מלחמה נמשכת

עוד מלפני קום המדינה ועד עתה, ישנה מלחמה מתמשכת, הכל מלחמה אחת. אמנם נראה שיש מעין הפסקות, אך מי שישאל את צה"ל ישמע שאין שנייה הפסקה, הכל מלחמה אחת, ומלחמה זו הינה גורלית לכל המין האנושי. אמר רבנו הרב צבי יהודה: כמה שהשוואה הייתה דבר נורא, המלחמה שיש עכשיו, היא המלחמה עם ה"א הידיעה. מלחמה זו היא שתכריע מה אמת, מה עבודת ד', מה עם ישראל ומה יהיה עתידו של כל המין האנושי. אנחנו במלחמה, בין שנלבש מדים ובין שלא, בין שאנו הולכים לצבא ובין אם לא. כולנו במלחמה זו. על כן אין אנו צריכים להיות מופתעים שיש חלילה הרגים. מציאות זו בה המוסלמים רודפים אותנו, איננה חדשה.

רדיפת עם ישראל על ידי מוסלמים

המוסלמים רודפים אותנו כבר אלף וחמש מאות שנה. מימי הופעת האסלאם, המוסלמים רודפים אותנו, שונאים אותנו, מגרשים אותנו, משפילים אותנו ורוצחים בנו. הרצחו של הרב נחמיה איננו מחדש לנו את הידיעה שיש לנו אויבים. הקוראן מלא שנאה כלפינו. מוחמד הציק לשבטים היהודים הסמוכים לו. באחד השבטים הרג את כל הגברים, כפה על כל הנשים והילדים להתאסלם ולאחר מכן מכר אותם לעבדים. הקוראן מתאר לאחר מכן את הטבח הגדול בח'יבר שעשו ליהודים שלא התאסלמו. יורשו עומר המשיך באותה הדרך וגירש את כל היהודים מחצי-האי ערב.

מעשים אלו שימשו דוגמה למוסלמים לכל אורך הדורות בהם הסיתו וליבו את השנאה נגדנו על ידי תיאורים שונים שקריים ומשפילים. כך נמשכו הדברים באימפריה המוסלמית, תחת השלטון הסוני, האימפריה העות'מאנית והאימפריה הספוויית. הרצח נמשך בלי הפסקה: טבח היהודים הראשון בפאס (ד' אלפים תשצ"ג), בטבח השני בפאס (ה' אלפים רכ"ה), עלילת דמשק, שואת יהודי לוב, פרעות טריפולי (תש"ה), התריתל, פרעות אוג'דה וג'ראדה, פרעות קהיר ואלכסנדריה (תש"ה), הפהוד, פרעות עדן (תש"ז), טבח חברון (תרפ"ט), טבח צפת (תרפ"ט), מאורעות תרפ"א, מאורעות יפו (תרפ"ח), עלילת דם בשיראז (תר"ע). וכידוע המופתי הירושלמי חאג' אמין אל-חוסייני יימח שמו, עשה יד אחת עם היטלר יימח שמו,

והבטיח לו שיחסל את כל היהודים שבמרחב הערבי. הוא היה חבר טוב של אייכמן, ואף גייס מוסלמים ליחידת מיוחדת בוואפן אס אס. הוא התנה את שיתוף הפעולה עם הגרמנים במתן יד חופשית לחיסול היהודים בכל מדינות ערב. על כן, אין חידוש בכך שהם רוצים לחסל אותנו.

שורש האנטישמיות

על הפסקה בהגדה של פסח: "לבן ביקש לעקור את הכל", שואלים: וכי מה רע עשה יעקב אבינו ללבן, הרי התחתן עם בנותיו ועשה אותו עשיר? מבאר המהר"ל בספרו 'גבורות השם', שהתנגדותו אינה עקב סיבה מוגדרת שאפשר למצוא לה פתרון, אלא התנגדות עקרונית: "דע כי יש לישראל מתנגדים, לא כמו שאר המתנגדים בשביל סיבה, אבל יש להם לישראל שונאים ואויבים מבלי סיבה... וכן השנאה של לבן היתה גם כן מבלי סיבה, כי לא עשה לו יעקב רק טובות גדולות, ולבן רדף אחריו. ומה שאמר לבן: הבנים בני והבנות בנותי, כאשר הפך הקב"ה את מחשבתו בחלום הלילה ואמר השמר לך, ואם ד' לא הזהיר אותו לא היו הבנים בניו ולא הבנות בנותיו".

בדומה לכך כותב הגר"א בפירושו על ההגדה שמעשה אבות סימן לבנים, שעלינו להיזהר מן הגויים הנראים לנו כאוהבים וכורתים עימנו ברית, כמו לבן שהראה עצמו אוהב ליעקב, אבל בלבו היה שונאו וביקש לאבדו. וחמור שונא נסתר מאויב גלוי, כיוון שאינך נזהר ממנו. בל נחשוב גם אנו, שאם נתקרב לגויים וניטיב עימם, יועיל הדבר לעשותם ידידינו ואוהבינו. הלא יעקב אבינו התקרב והתחתן עם לבן, ובכל זאת הוא שנאו וביקש להמיתו.

על כן, אין לחשוב שאם ניתן להם מתנות ומחוות הם ייפכו לידידינו, להיפך, דבר זה רק יחזק את שנאתם כלפינו. משום כך אין עלינו להיות נדהמים ממציאיות זו, דבר זה אינו מהיום, מאז ומעולם ידענו שכך הם.

שינוי: יש לנו צבא!

אז שום דבר לא השתנה במשך 1500 שנה?! דבר אחד השתנה, היום יש לנו צבא. שינוי לטובה. בגלות נמשלנו ככבשה בין שבעים זאבים, ניצלנו בנס, אבל נשפך דמנו באופן נורא על ידי הזאבים. כעת אנחנו במדינתנו, הכבשה קנתה רובה, וכאשר הזאבים באים לטרוף אותה, היא יורה חזרה. הרבה זאבים כבר נעלמו, הבלים נעלמו, המצרים נעלמו, פרס-מדי נעלמו, יוון, רומא, ספרד וטורקיה נעלמו, רוסיה נעלמת וארה"ב תיעלם. הזאבים אחד אחד נעלמים, והכבשה עם הרובה, שיוורה טוב מאוד, נשארת. למפרע מתברר שהכבשה כלל אינה כבשה, כי אם לביא: "כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד" (דברים לג כ). וכך נהג הרב נחמיה לביא, לא פחד מכלום.

הרב נחמיה לא היה מהרוגי מלכות אלא נפל בקרב

הרב נחמיה אינו נחשב הרוג מלכות. הרוגי מלכות הם מסכנים, הגויים תופסים אותם והורגים אותם. גם הרוגי לוד נכללים בהרוגי מלכות. כאשר האשימו שהנסיכה נרצחה על ידי אנשי לוד, איים המלך לרצוח את כל העיר אם לא יסגירו את הרוצחים. באו שני אחים, פפוס ולולינוס, ואמרו: אנו רצחנו אותה. הם הודו ברצח אעפ"י שלא עשו זאת, ובכך הצילו את כל העיר. גם הם הרוגי מלכות (תענית יח ב).

אך כעת, איננו עוד הרוגי מלכות. הרב נחמיה לביא נפל בקרב. כאשר עם ישראל מסכן, מוכה, רדוף, שבור ורצוף – זהו חילול השם. אך כאשר יש לנו צבא, ואנו משיבים מלחמה שערה ומכים שוק על ירך – זהו קידוש השם! זהו קידוש השם הגדול של כלל ישראל המוזכר על ידי יחזקאל הנביא (לז). כדברי הרב יצחק ניסנבוים שהיה ממנהיגי המזרחי: מהו קידוש השם לו אנו מצפים? שלא יכתבו עוד על מצבות היהודים 'נרצח על קידוש השם', אלא שנחיה בקידוש השם. זה קידוש השם, שהרב נחמיה לביא לא נרצח על קידוש השם, אלא נפל בקרב.

שורש הגבורה להילחם בימינו

גבורת הלחימה החלה להופיע בגטו וורשה. מרד גטו וורשה מראש לא נועד לניצחון. שלושים אלף איש עם כמה אקדחים לא יוכלו לנצח את הצבא הגרמני החמוש בטנקים ומטוסים. אלא זה היה כדי למות כלוחמים. הרב מנחם זעמבא שהיה שם אמר פלפול: הגויים רוצים להרוג אותנו, זו שעת גזרה, לכן מוטל עלינו חיוב שלא לתת להם להרוג אותנו, לכן עלינו למסור את הנפש שלא יהרגו אותנו. דבר זה אמנם נשמע כמו פלפול אך זהו היסוד של מרד גטו וורשה.

מפלתו הראשונה של היטלר ימ"ש התרחשה בשערי ארץ ישראל. הגנרל רומל - 'שועל המדבר', הגיע לאל-עלמין המרוחקת כמאה ק"מ מאלכסנדריה, ואמר: עוד ארבעה ימים אכנס לפלשתינה ואחסל את כל תושביה היהודים.

היהודים בארץ ישראל נחלקו לשלוש קבוצות. חלקם אמרו: נתחבא במערות אשר במדבר יהודה עד שהגרמנים יתייבשו. חלקם אמרו: נתפלל, במיוחד על קברו של רבי חיים בן עטר, שיום השנה שלו – ט"ו בתמוז, חל באותו זמן. חלקם אמרו: נילחם. נקים ביצורים בכרמל, נתבצר שם ונילחם בגרמנים. נילחם, למרות שזהו קרב חסר סיכוי, כדי שלא נהיה "כשה לטבח יובל" (ישעיהו נג ז). נילחם בכבוד כדי למות בכבוד, כמו לוחמי גטו וורשה.

הרב נחמיה לביא נפל בקרב. אין זה משנה אם היה במדים או לא. כפי שנכתב בשיר הלח"י 'חיילים אלמונים': "חיילים אלמונים הננו, בלי מדים".

לוחמים על ידי נוכחות

איננו בוכים מכך שנהרג כאחד מהרוגי מלכות, שהרי נפל בקרב, מלא בגבורה. צריכים אנו לגור בכל מלוא רוחב הארץ. כתוב: "ברזל ונחושת מנעליך" (דברים לג כד) - אלו גיבורי ישראל שיושבים על הגבול וסוגרים את ארץ ישראל כמו ברזל ונחושת (רש"י). היום הגבול נמצא בכל מטר ומטר בארצנו. אנו לוחמים בעצם נוכחותנו. גם הגברים, גם הנשים וגם הילדים.

נשאל הג"ר שלמה גורן: האם מותר ללכת בשבת למערת המכפלה אחרי ששחררה עם נשק ואבטחה? הוא התיר מהנימוק שנוכחותנו במקום היא המשך הכיבוש. וכפי שנכתב בגמרא (שבת יט א): "וכן היה שמאי אומר: 'עד רדתה' (דברים כ כ) אפילו בשבת". כוונת הביטוי "עד רדתה" הינה לחימה עד שהכל יהיה תחת ריבונות מלאה.

קץ קצוב לחיים

מסופר על שליח של ישיבת חברון דאז, שהיה נוסע לאמריקה לגייס כספים ותלמידים לישיבה. קרה המקרה ואחד מהתלמידים שגייס נרצח בפרעות תרפ"ט. לאחר מכן חשש להיפגש עם אביו של אותו התלמיד, ובכל פעם שנסע לאמריקה עשה מאמצים על מנת להימנע מלפגוש בו. אך יום אחד נתקל בו בקרן זוית, האב תפס אותו חזק בכתפיו ואמר לו: "לקחת את בני לחברון ושם הוא נרצח. סימן שהקב"ה החליט לקחת אותנו. אם היה נשאר פה, היה נרצח בוודאי על ידי כנופית רחוב. אך כעת הוא נרצח על ארץ ישראל, על קידוש השם ועל התורה. לכן אני מחפש אותך כדי להודות לך".

הגמרא ביבמות (נ א) מבארת שהקב"ה קוצב את חיי האדם. לכל אחד יש תקציב ימים, וכאשר זמנו חולף, הוא עובר מן העולם. מסופר על דוד המלך שרצה לדעת כמה זמן יחיה, אך ד' סירב להודיעו זאת. שאל דוד המלך: לפחות הגד נא לי באיזה יום אמות. השיב לו ד': ביום שבת. אך דוד לא רצה למות בשבת, וביקש שיעבירו את מיתתו ליום ראשון. סירב ד': לא, זהו יום מיותר. אמר: אם כן ביום שישי. אמר לו ד': לא, זה יום פחות. ניסה דוד לדחות את יום מיתתו על ידי לימוד תורה, שכידוע מלאך המוות אינו מסוגל לפגוע במי שלומד תורה. כאשר הגיע מלאך המוות וראה אותו שוקד על לימודו הרעיש בחצר, וכשדוד המלך הלך לראות מה מרעיש, נפל במדרגות ומת (שבת ל א-ב).

ישנו מעשה נוסף במלך שלמה שהיו לו שני סופרים יפי תואר - אליהורף ואחיה בני שישא. יום אחד ראה את מלאך המוות עצוב ושאלו למה. השיב: משום שעלי לקחת שני אנשים אלו. מיד מסר אותם שלמה לשדים מהירים כדי להביאם למחוז לוז, מקום בו אין מלאך המוות שולט. אך בדיוק בהגיעם לשערי העיר נפטרו. למחרת,

פגש שלמה המלך את מלאך המוות שמח, ושאלו מדוע. השיבו: שלחת אותם בדיוק אל המקום בו נגזר עליהם למות, ולא הייתי יכול לקחת אותם במקום אחר. מיד פתח שלמה ואמר: רגליו של אדם הן אחראיות עליו, ולמקום שבו נתבקש, שם הן מובילות אותו, כלומר "למקום שנגזר עליו למות בו, משם הוא מתבקש ליטול נשמתו" (סוכה נג א. רש"י).

על כן אין לומר: מסכן הרב נחמיה לביא, הוא ירד בדיוק כשהמחבל למטה. אין הדבר כן, אלא כאשר רצה ד' שירד, הוא ירד, לחם ונפל בקרב. אדם שאיננו צדיק – מת מאכילת יתר. אדם בינוני – מת בתאונת דרכים. אך אדם קדוש – זוכה למות על קידוש השם בנשיקת האדמה, בנשיקת האומה, בנשיקת שם ד'.

עכשיו מלחמת מצווה

בזמן מלחמה אסור להתיימשך, אסור לבכות. קצין הלוחם בקרב, גם כאשר נופל לו חייל הוא אינו חוזר ובוכה, אלא ממשיך לרוץ קדימה. בסוף הלחימה יש מקום לבכי, אך באמצע קרב לא בוכים. תמיד מתקדמים ולא מסתכלים לאחור. בתורה לא מופיעה בשום מקום הבטחה שבמלחמה לא יהיו נופלים. להיפך, בצבאו של דוד היו כותבים גט לאישה לפני היציאה לקרב (שבת נו א. כתובות ט א. יש מחלוקת רש"י ותוס' אם הוא גט על תנאי או גט סופי). במלחמת העצמאות, רצה הג"ר שלמה גורן לכתוב גיטין לחיילים, אך לאחר שנאמר לו שדבר זה ישבור את מורל החיילים, הוא נמנע. אגב, גם חותני ז"ל, שהיה אנגלי, כאשר רצה להתגייס לצבא האנגלי כדי להילחם נגד היטלר, הג"ר יחזקאל אברמסקי, אב"ד לונדון, כתב לו גט על תנאי.

דבר זה כבר כתוב בתורה (דברים כ ה-ז): מי שבנה בית ולא חנכו, מי שנשבע כרם ולא חללו ומי שארש אשה ולא לקחה, לא יצא למלחמת הרשות, פן ימות במלחמה. מכאן אנו למדים שיש הרוגים במלחמה. אמנם דבר זה נאמר על מלחמה הרשות, אך למלחמת מצווה יוצאים "אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה" (סוטה מד ב). כעת זאת מלחמת מצווה, הגנה על העם, על הארץ ועל קידוש השם. אנחנו נתחזק, אנחנו לא נבהלים, אנחנו לא מפחדים, אנחנו נמשיך לבנות את ארצנו ולהיבנות בה, ואנחנו נמשיך ללמוד תורה בלב ירושלים.

מנין לדם שהוא אדום?

הרב שלמה אבינר

מתוך דברים שנאמרו בשבעה

”מנין לדם שהוא אדום?” כך נשאל רב, אחד מגדולי האמוראים (שבת קח א). השיב על כך: שנאמר: ”ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם” (מלכים ב ג כב).

יש סוגיות שונות בהלכה המתייחסות לדם, אך מגוף האדם יוצאות הפרשות שונות. על כך רב נשאל, כיצד נדע להבדיל בין דם לבין אחרות? ותשובתו: הדם הוא אדום.

מין הרב קוק מסביר בספרו (עין איה שם), שהנושא עליו מדברת שם הגמרא הוא הקשר עם ארץ ישראל. רב יצא לבבל, כדי לרומם את יהדותה מבחינה רוחנית, ובכך שינה את פניה. אך בל נחשוב לרגע שדבר זה נעשה מתוך חוסר קשר חיים עמוק עם ארץ ישראל.

הקשר לארץ ישראל נחלק לשני חלקים:

א. ”חבת הארץ... מצד הקדושה העליונה שלה, שאין קדושת התורה ראויה להתדבק באמת כי אם על החומר הטהור של אדמת הקודש”.

ב. ”התכונה הטבעית שנתקשרה באומה לחבת הארץ על ידי שפך הדם של גבורי ישראל, ששפכו דמם בקנאה רבה בעת מלחמות, כאשר רצה האויב המחרים לקחת מהם את ארצם ולגרשם מתוכה”.

בשאלה זו רצו לבחון את רב, האם מלבד ”חבת הארץ... מצד הקדושה העליונה”, הייתה בו גם ”הצמידה הטבעית הקשורה בברית דם והנפש הישראלית”. והתשובה היא שכמובן גם דבר זה נמצא בו. הוא הכיר היטב את ”המים אדומים כדם”, הוא ידע להזכיר עד תום ”את כל הדברים המקשרים את הכלל אל ארץ ירושתו”, בין מצד הקדושה בין מצד הטבעיות (עין איה שם).

שני הדברים הללו נמצאו גם אצל הרב נחמיה זצ”ל. גם קדושה וגם דבקות בקדושת השם על ידי קדושת התורה, ומתוך כך בקדושת הארץ. הוא אף כתב חומר לימודי רב עבור ילדי ישראל על הקשר ההיסטורי הקדוש של העם עם ארצו בשיבת ציון. יחד

עם זאת היה בו קשר טבעי עם הארץ. הייתה לו אהבה גדולה לצבא וגם כאשר קיבל פטור ממילואים עקב ריבוי ילדים, המשיך בהתנדבות, וכאשר כבר לא היה מתאים מחמת גילו ליחידתו, עבר ליחידה אחרת. הוא מסר נפשו על מנת להציל את נפשות ישראל, ובכך דמו הזך והטהור נשפך כמים.

יש יהודים בעלי קשר קדוש לארץ, ויש בעלי קשר טבעי לארץ. הרב נחמיה היה פי שניים ברוחו. מן הרב קוק מסביר בעומק רב בספרו 'אורות', שגם אצל אלה שלכאורה רק נראה אצלם קשר טבעי לארץ, "על ידי שפך דם של גיבורי ישראל... בעת מלחמות", גם אצלם קיים קשר של קדושה.

"במים האדומים כדם" של הרב נחמיה הקדוש והגיבור, אנו מתקשרים לארץ, "וארשתין לי בדם".

תהי נפשו צרורה בצרור החיים עם כל הצדיקים.

הרב נחמיה לביא היה רותח על אבני ארץ ישראל

הרב שלמה אבינר, דברים שנאמרו בסיום השבעה

במשך כל חייו למדנו מהרב נחמיה תורה ומידות טובות, ישרות ואהבת הבריות, מסירות ורצינות, ובמותו למדנו ממנו גבורה. גבורה של מסירות נפש, שעומדת מעל כל המידות, כמבואר בגמרא פסחים נ.

הוא לא נפל כחלש, אלא כגיבור. התורה ניתנה על פי הגבורה, "אתה גיבור לעולם ד". ככל שאדם יותר מלא בתורה, כך מתמלא הוא יותר בגבורה. בגלות הגבורה התגלתה בהכנעה לריבונו של עולם, וכעת היא מתגלה בעוז הצבאי, בעוז הלאומי ובעוז ההתיישבותי. והרב נחמיה היה פי שניים ופי שלוש ברוחו.

כמה נפלאים ומתוקים דברי הרמב"ם בהלכות מלכים סוף פרק ז: "מי האיש הירא ורך הלבב" (דברים כ ח) - כמשמעו, שאין בליבו כוח לעמוד בקשרי המלחמה. ומאחר שייכנס אדם בקשרי המלחמה, יישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, ויידע שעל ייחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשב... וכל הנלחם בכל ליבו בלא פחד, ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד - מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא: שנאמר 'כי עשה יעשה ד' לאדוני בית נאמן, כי מלחמות ד' אדוני נלחם, ורעה לא תימצא בך, מימין... והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, את ד' אלוהיך' (שמואל א כה כח-כט)".

עם זאת חשובה היא הזהירות. עיין 'מסילת ישרים' סוף פרק ט. לפחד אסור, אך הזהירות היא חובה. מהו ההבדל? הפחדן אינו עושה, ולעומתו הזהיר עושה אבל נוקט באמצעי זהירות. גם חייל ביחידה מובחרת חובש כובע פלדה. וכי נגיד לו: פחדן? הוא לא פחדן, הוא יוצא לקרב. אבל ככל שאפשר יש להיזהר.

דמו של הרב נחמיה רותח על האדמה, על האבנים, על האבנים של ארץ ישראל, "כי רצו עבדיך את אבניה" (תהלים קב טו). בסוף גמרא כתובות (ק"ב א-ב) מסופר איך רבי חייא בר גמדיא מיגנדר [פ' מתגלגל] בעפרה, שנאמר "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו". מבאר שם רש"י: "כי רצו" - אהבו אף את אבניה ואת עפרה", לכאורה רש"י אינו מחדש דבר! מובא בשם הגר"א שרש"י כאן בה לציין שאותם החכמים אהבו את האבנים לא מפני שכתוב, אלא אהבו כי אהבו (עיין הקדמת שו"ת ארץ ישראל).

הדם שרותח על האבנים מרתיח את לבבנו, זורם בלבבנו, להוסיף עוז, להוסיף גבורה, להוסיף בנין הארץ, להוסיף בנין ירושלים עד הגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

הרב נחמיה לביא נפל כגיבור

הרב שלמה אבינר

דברים שנאמרו בסיום השבעה

הרב נחמיה לביא מת מות גיבורים. גיבור היה בחייו וגיבור היה במותו, כאשר לא פחד לצאת לעזרת עמו בגבורה. הוא נפל בקרב. בארצנו כל קילומטר גבול וכל אזרח חייל, עם מדים ובלעדיהם.

כל מי שגר בארצנו הוא חייל. בזכות שתירשו - תשבו, בזכות שתשבו - תירשו. 'תירשו' הכוונה ריבונות צבאית-לאומית. כיוון שיש צבא יש התיישבות. כיוון שיש התיישבות יש צבא.

כתוב: "ברזל ונחושת מנעליך" (דברים לג כד) - אלו גיבורי ישראל שיושבים על הגבול וסוגרים את ארץ ישראל כמו ברזל ונחושת (רש"י). כיום הגבול נמצא בכל מטר ומטר בארץ ישראל. כל ארצנו היא גבול. כיוון שכולנו לוחמים, כולנו חיילים, כולנו גיבורים, צריכים אנו להיזהר, שהרי אסור לחייל לפחד פן ימס את לבב אחיו במלחמה.

אפילו על הירא ורך הלבב, שאינו יוצא למלחמת הרשות, חלה החובה לצאת למלחמת מצווה, מכיוון שמלחמת מצווה היא על כבוד ד', על העם, על הארץ ועל התורה. במצב כזה, גם הירא ורך הלבב כבר אינו מפחד.

אלפיים שנה היינו פחדנים. זו הייתה החלטה אלוקית: "ורדף אותם קול עלה נידף... ונסו מנוסת חרב ונפלו ואין רודף" (ויקרא כו לו). עכשיו אנו כבר לא פחדנים. גדלו דורות חדשים שאינם מפחדים מדבר. העם היושב בציון לא מפחד. ומי שיושב בלב ירושלים הוא גיבור שבגיבורים.

כיום הערבים הם שמפחדים. ישנם שלוש מאות וחמישים מיליון ערבים הנתמכים על ידי מיליארד מוסלמים ומיליארד נוצרים, והם מפחדים משישה מיליון יהודים. מאז מלחמת יום הכיפורים הם מפחדים לצאת נגדנו למלחמה, ועל כן הם אווזים בנשק של פחדנים - הטורו.

מטרת הטורו אינה לנצח. לטרור אין כוח מלחמתי, אלא מטרתו להפחיד. אך אנו איננו מפחדים. בגלות פחדנו. היו פוגרומים, רציחות וגירושים, אז בכינו, התפללנו וברחנו. אך כאן אנו לא בוכים ואיננו בורחים. אך אנו ממשיכים להתפלל - תמיד יש

צורך להתפלל, תפילה לפני הקרב.

אנו נמצאים במלחמה כבר שנים רבות. בעבר אמר לי חבר בצער לפני מבצע "חומת מגן": "אני יוצא לשליחות חינוכית של שנתיים לחוץ לארץ. כיצד אשב שם בזמן שחבריי יצאו למלחמה?" "אל תדאג", השבתי לו, "תהיינה עוד מלחמות כשתחזור, לך, לבנך ולנכדך". "אתה לא אופטימי", הגיב. "אני כן אופטימי. פסימיות זה פוגרומים ושואה. פסימיות זה כשאני נולדתי תחת שלטון נאצי והיה צריך להחביא את התינוק שלא יגיע למחנה השמדה. ברוך ד', התינוק לא הגיע אבל אחרים כן. לכן לפי מצבנו, אופטימיות זו מלחמה". אז אנחנו לוחמים.

החושב שמחר לא תהיה פה מלחמה, חולם. הוא מכין לעצמו אכזבות. צריך להתכונן נפשית למצבנו, ולהתגבר על הפחד.

אדרבה, ככל שמציקים לנו יותר, כך אנו מתמלאים בגבורה. כמו דוד המלך בקינת שאול ויהונתן. יש לשים לב היטב לקינת דוד. שאול מלך ישראל נפל ויחד איתו יהונתן, הלוחמים הגדולים של האומה. ודאי ליבו נשבר עד מאוד. מכל מקום הוא ראה צורך לעורר את העם לגבורה באותו מעמד, "ויאמר ללמד בני יהודה קשת" (שמואל ב א יח). "טרם התחיל לקונן, ראה לאמץ לבות אנשיו לבל ירך לבבם להתיימש מלהרים ראש מול פלישתים, ואמר להם: הנה באה העת ללמד את בני יהודה קשת מלחמה שהם יתגברו על פלישתים" (מצודת דוד). "כי הוא הקשת, מהנבחרים שבכלי המלחמה" (רלב"ג). "הנה כתובה על ספר הישר", כלומר בספר בראשית הנקרא ספר הישר, שם נאמר שמצווה להילחם. איפה כתוב בספר בראשית שצריך להילחם? אברהם אבינו עסק במלחמות. יעקב אבינו עסק במלחמות. כך כתוב בספר הישר.

אנחנו אנשים ישרים כמו הרב נחמיה לביא. לכן אנו יושבים כעת, לומדים תורה ועושים חסד לכולם. אבל לפעמים הישרות דורשת לקחת את הנשק ולירות, ומי שאינו פועל כך אינו ישר.

"איך נפלו גיבורים?" בתוך המלחמה. הרב נחמיה לביא נפל בתוך המלחמה. עכשיו זה לא שלום. זו מלחמה שנמשכת מלפני קום המדינה, ואיננו יודעים מתי היא תיפסק.

יום אחד הלכתי בעיר העתיקה ופגשתי חבר. אמר לי: גזור שיבוא המשיח היום. אמרתי לו: ולמה אתה צריך משיח היום? אמר לי: כדי שיהיה שלום. אמרתי: אתה טועה. המשיח יעשה מלחמות. ככה כתוב בישעיהו הנביא וברמב"ם הלכות מלכים פרק יא. כל המלחמות שלנו לעומת המלחמות של המשיח הן רק הכנה. אמר לי חבר: אם זה ככה, גזור שלא יבוא המשיח היום. אמרתי: ד' כבר יחליט לבד...

כשהמשיח יבוא אז תתחלנה המלחמות הגדולות. עכשיו אנחנו באימונים.

לא כתוב בתורה באף מקום שיש הבטחה אלוהית שבמלחמה לא נופלים. בצבא דוד אדם היה כותב גט לאשתו (שבת נו א. כתובות ט א. יש מחלוקת רש"י ותוס' אם הוא גט על תנאי או גט סופי). וכבר כתוב בתורה (דברים כ ה-ז), "מי שבנה בית ולא חנכו, מי שנטע כרם ולא חללו ומי שארש אשה ולא לקחה, לא יצא למלחמת הרשות, פן ימות". גיבורים נופלים במלחמה. ועם כל גיבור שנופל במלחמה, - אנחנו נעשים יותר גיבורים, יותר חזקים וממשיכים ביתר תוקף לבנות את ארצנו ולהיבנות בנפלאות ד' עלינו.

אנחנו באבל על הרב נחמיה לביא, מה שנקרא אבל יחיד. המשפחה אבלה, החברים אבלים, הישיבה אבלה, השכנים אבלים, השכונה אבלה. אך זהו אבל יחיד. אבל לאומי הוא עשרה בטבת, תשעה באב וכדומה, שם היה חורבן האומה. אך כעת זהו לא חורבן האומה אלא גאולת האומה, בניין האומה וגבורת האומה. אך זה אבל יחיד למי שהכיר אותו, אהב אותו והיה קשור אליו. אך באופן לאומי ימים אלו הם ימי שמחה.

דברי הספד של הרב מנחם בן יעקב

שנאמרו בישיבת עטרת ירושלים עם תום השבעה

ברשות ראש הישיבה וחבריי הרבנים.

קשה להספיד את תלמידי היקר הרב נחמיה לביא הי"ד, כי אני מרגיש שלוקח עצם מעצמנו, נגדע אבר מאברינו, בשר מבשרנו נכרת, ואבידה של ת"ח - ומחנך גדול, כל-כך קשה וכבדה!

אולם מצינו בקהלת פרק ג' כתוב "עת ללדת ועת למות" וכו', וכך הפסוקים ממשיכים באותו סגנון, בכל עת יש למ"ד של המקור - שם הפועל, חוץ ממקום אחד: "עת ספוד"², בלי למ"ד. "ספוד" אינו מקור הפועל, אלא בא בתור פקודה, ספוד! כיון שניתנה פקודה לספוד אז נגיד מה שאפשר להגיד בשבחו: שקיים בגופו את הפסוק "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא"³, להתגבר על האויב, והיווה באישיותו דוגמא מופת למסירות נפש!

א. מסירות הנפש הישראלית

ר' נחמיה מסר נפשו בחייו, וגם במותו, על קדושת עם ישראל, על קדושת מדינת ישראל, על קדושת ירושלים ומקום המקדש. כפי שכותב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה⁴: "המזבח מקומו מכון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר 'וזה מזבח לעולה לישראל'⁵ ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר 'ולך לך אל ארץ המוריה'⁶ ונאמר בדברי הימים 'ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דוד בגרן ארנן היבוסית"⁷, וממשיך הרמב"ם בהלכה הבאה⁸: "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא

1 פסוק ב'. "עת לטעת ועת לעקור נטוע" - כולם מקור של הפועל, ופותחים באות למ"ד.
2 פסוק ד'.
3 במדבר כ"ג, כ"ד.
4 פ"ב ה"א.
5 ד"ה א"כ"ב, א'.
6 בראשית כ"ב, ב'.
7 ד"ה ב' ג', א'.
8 הלכה ב'.

המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המקום שהקריב עליו קין והבל, ובו המקום שבו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו ניברא, כדי שיוכל להתכפר. ועל קדושת המקדש וירושלים הקריב ר' נחמיה לביא חייו והתעלה במותו יותר מאשר בחייו.

וכיצד נתעלה? בסוף התוכחה של פרשת בחוקותי שבסוף ספר ויקרא כתוב: "וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר"⁹, יש שני קשיים בפסוק זה. הקושי הראשון הוא מדוע האבות נימנו בסדר אחורנית, ר"ל הפוך - יעקב ואז יצחק ואז אברהם? הקושי השני הוא מדוע לא נאמר זכירה אצל יצחק? שלוש זכירות לפנינו, ואף אחת לא ליצחק?!

אומר רש"י: "למה נמנו אבות אחורנית, לומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי, הרי אברהם עמו, שהוא כדאי", וממשיך רש"י: "ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח", שאין בו שכחה כלל!

הכל שואלים על ביטוי זה של רש"י "אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על גבי המזבח", הרי לבסוף אברהם הקריב את האיל? תשובה, ישנו ביטוי "ויעלה לעולה תחת בנו"¹⁰. מסביר הרב בעולת ראי"¹¹: "ככל אותו החזון וככל אותו עז האהבה האלהית, אשר התלקחה בלבבו, בהיותו מוכן לפעל הקרבת בנו, באותה המדה עצמה העלה את האיל. לא פעל עליו השינוי הזה, החלוף של יצחק באיל, לקרר בכל דהו את כל אותו אור הגבורה וגובה הנשמה הפנימית, המצטרפת אל פעולת ההקרבה, כי אם העלהו לעולה תחת בנו, כדבר ד' שנגמר יסוד הצווי, וחדלה המשכת הפעולה בבנו, ולעומתה נכנס האיל, באותו כח התם וההתעלות הפנימית ממש, תחת בנו. על כל עבודה שעבד אמר יהי רצון כאילו נעשה בבני (מדרש), שבא מתוך כוון הרצון ותמימות המחשבה, שלא מצאה שום התפעלות של יחוסיים טבעיים לשנות את העמדה הפנימית של הנשמה, בקשורה לאדון כל".

הכוונה היא שבאותו הכח של ההתגברות והרצון להקריב את יצחק לקרבן, העלה אברהם את האיל תחת בנו. על כך התפלל אברהם ש"אלוקים יראה לו השה לעולה, בני"¹² לדורות, שיחשב לו כאילו העלה את יצחק, באותה הכוונה. זהו הכח של מסירות נפש שאברהם אבינו נטע בישראל. לכן אותו הכח של מסירות נפש נמצא

9 ויקרא כ"ו, מ"ב.

10 בראשית כ"ב, י"ג.

11 סידור עולת ראי"ה עמ' צ"ד, על ד"ה "ויעלהו לעולה תחת בנו".

12 בראשית כ"ב, ח'.

בעם ישראל כולו. זהו כחו של יצחק, לכן לא צריכה התורה לכתוב זכירה ביצחק, כי אפרו צבור לפניו. היינו זכות מסירות הנפש קיימת ועומדת לו לדורות עולם. כדוגמא חיה לכך, אמרו על ה"אור שמח" שיודע וזוכר את כל הש"ס והסוגיות שבו. אמר אחד "מה החכמה? הוא חוזר כל יום על כל הש"ס ועל כל התורה", עכשיו הוא למד את זה, הוא לא יזכור! כך גם אפרו של יצחק אבינו מונח לפני הקב"ה תמיד בכל רגע. הכח הזה של מסירות נפש היה לר' נחמיה שישב בביתו ולא ניתקל במחבל בכביש. אך כאשר ראה בת ישראל ושמע את צעקותיה חש מיד לעזרתה. הוא מסר את נפשו לא רק על הצלת בת ישראל שניצלה בזכותו, אלא אף על "בריתי יצחק", על מקום המקדש, בדרך לכותל, על קדושת ירושלים. על כן נתעלה במותו יותר מאשר בחייו.

ב. הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם

מדוע נתעלה במותו יותר מבחייו? במסכת פסחים¹³ הגמרא מספרת על הרוגי לוד שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם. הגמרא שם מספרת שרבי יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד, כלומר "גוע ופרחה רוחו"¹⁴, ואחר כך חזר לעולם הזה (מוות קליני), היה לו נס. אמר לו אביו: "מה ראית למעלה?", אמר לו: "עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה". עליונים למטה אלה עשירים שבעולם הזה בו הם חשובים ונכבדים - ושם בעולם הבא הם בדיוטה התחתונה, ודווקא אותם אנשים שפלים וענווים שבעולם הזה הם למעלה. אמר לו אביו: "בני, עולם ברור ראית", והוסיף אביו ושאלו "ואיך התלמידי חכמים שם?", אמר לו "באותו מקום בו נמצאים התלמידי חכמים בעולם הזה, כך הם בעולם הבא", והוסיף "ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", ועוד הוסיף "ושמעתי עוד שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתם". מי אלו אותם הרוגי מלכות שאין אדם יכול לעמוד במחיצתם? "אילמא רבי עקיבא וחביריו", וכי כל זכותו של ר"ע הוא רק מה שאמר: "מתי יבוא אלי קיום הפסוק 'בכל נפשך'", ותו לא? וכי רק בזכות היותו מהרוגי מלכות הגיע למה שהגיע בעולם הבא, הרי בחייו למד והפיץ תורה הרבה בעם ישראל! אלא עונה הגמ' שמדובר בהרוגי לוד, הרוגי מלכות שאין אדם יכול לעמוד במחיצתם.

מי אלו הרוגי לוד? מבאר רש"י: "שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל שהודו על

13 דף נ' ע"א.

14 רש"י שם.

עצמן הריגת בת מלך שהיו מטילין אותה על כל ישראל". מבואר שאירוע זה היה בזמן הרומאים. טוריאנוס היה אחד הקיסרים הרשעים בזמן שהיה שלטון רומאי על ישראל וירושלים, כאשר מצאו את בת המלך הרוגה, שמע שהיהודים הרגוה, על כן רצה לנקום את נקמתה מן היהודים. איימו הרומאים שאם הרוצחים לא ימסרו להם, יחריבו את כל עם ישראל. עמדו האחים הללו מלוד ופדו את ישראל ואמרו "אנחנו הרגנוה", והמלך הרג אותם לבדם. אנשים פשוטים אלו התעלו במותם יותר מאשר בחייהם, ועל כך נאמר בגמרא שהרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, כלומר – שהכח של הצלת כלל ישראל זה כח עצום.

אמנם, הגמרא קודם לכן כתבה שבח זה של הרוגי לוד גם על רבי עקיבא, שהיה רב כוחו בתורה שהיה לו גם כח התורה בחייו, ועליו אומרים גם השבח הרוגי לוד! היו לר' נחמיה את שני הכוחות הללו. כח אחד של הרוגי לוד במותו, שמסר נפשו למען הצלת עם ישראל, למען הצלת קדושת ירושלים, הצלת ארץ ישראל. וכוח השני, שתלמודו היה בידו, שזכה ללמוד וללמד.

ג. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

מה זה תלמודו בידו? האם הכוונה שמחזיק ביד את המסכת? איזו מעלה זו? היה צריך לכתוב "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בראשו", "ותלמודו חקוק בנשמתו", או "אשרי מי שבא לכאן והלימוד אצלו חקוק בליבו כמו הלוחות שנאמר 'כתבתם על לוח לבך'". מה זה תלמודו בידו? איזו מעלה זו? אלא המהרש"א מסביר שהכוונה היא שהתלמוד שלו עשה עליו רושם. איזה רושם? ע"י כתיבה. מי שיסתכל בספריו של הרב נחמיה הכל כתוב, מקווקו ומודגש. שואלים תלמיד ישיבה: "מה למדת? מה התורה לימדה אותך? איזה רושם נעשה בנשמתך? זה חקוק בך?". זה תלמודו בידו, שעשה רושם. כמו הלוחות שחקוקים עליהם הדברות, כך תלמודו היה חקוק בנשמתו, עד שהלכה למעשה רץ להציל.

אני גם מוסר מודעה בזה, שמי שרוצה לחזור על תלמודו, קודם כל שיחזור על זה בעל-פה, ואח"כ גם יסכם בכתב, כפי שאני מכיר את הרב נחמיה לפני 16 שנים, שהוא היה בשיעור שלי, לא רק שהיה חוזר על כל מה שהוא לומד והיה לומד בפה, כמו שנאמר בגמרא בעירובין¹⁵ "חיים הם למוציאיהם", אל תקרי למוציאיהם אלא למוציאיהם בפה, זה קניין אחד, בעריכת שפתיים. אך גם לכל מי שלומד אני מאחל לו "כתיבה וחימה טובה", דהיינו שהכתיבה טובה ללימוד. אדם יכול לכתוב ולסכם

רק מה שברור לו. זה מה שכותב המהרש"א, זה נקרא תלמודו בידו, בידו כותב מה שלומד, ואז הכל ברור לו. ומסביר המהרש"א, לכן נקראו החכמים סופרים, מדוע? כי היו כותבים את לימודם, כמו סופר הכותב את חיבורו. על כן, מי שכותב, שזה עובר דרך גופו, זה נקרא "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". הרב נחמיה היה מסמן וכותב הערות בצד וכל מה שלא הבין היה שואל, וכך ידע כל דבר להסביר. על כן נוכל לומר עליו "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

ד. "את מספר ימין אמלא"¹⁶

ר' נחמיה לימד תורה בתלמוד תורה מוריה, בישיבה ובסוף גם במכינתו של הרב אליאב הכהן בבית מאיר. התקיים בו הפסוק "את מספר ימין אמלא". מה זה "את מספר ימין אמלא"? אם כי ימיו של אדם ספורים, אך האדם יכול למלא אותם בתוכן. ימיו היו ספורים, הוא התבקש לישיבה של מעלה בקיצור ימים, אך ימיו היו מלאים בהפצת תורה ועבודת ד'. מלאים בללמוד ומלאים בללמד, והתקיים בו הפסוק שכתוב בפרשת בלק על דוד: "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא"¹⁷. מהו דימוי זה? במה דומה הוא ללביא? מפרש רש"י שישר כאשר הם עומדים משנתם שחרית, מתגברים כארי לחטוף מצוות - להניח טלית ותפילין, להספיק כמה שיותר. "לא ישכב עד יאכל טרף"¹⁸, מתי אדם שוכב? אומר רש"י: "בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו. כיצד, קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום, בא מחנה וגיס להזיקם, הקדוש ברוך הוא שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים". כך ציווה ר' נחמיה, שם מבטחו בהקב"ה, ירד מביתו בלי שהתבקש, ירד מעצמו והבין מעצמו שיש לפניו מצוות "לא תעמוד על דם רעך"¹⁹. מצווה לעמוד על קדושת ירושלים, מצווה לעמוד על קדושת הר הבית, מצווה לעמוד על קדושת ארץ ישראל. לא לתת לבת ישראל לצעוק כשרודפים אחריה מחבלים. היה קורא את שמע ומפקיד רוחו ביד המקום. כאשר באים מחבלים וגיס להזיקם, מגיע הוא לאכול את המחבל. כדברי רש"י "עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו". וסמך על הקב"ה ששומרם ונלחם מלחמותם ומפילם, כך לשון רש"י: "כך קיווה ר' נחמיה שלנו. אך לצערנו נתבקש לישיבה של מעלה. למחרת אותו היום קראנו את סדר ההושענות, ממש מצמרר. "למען איתן הנזרק

16 שמות כ"ג, כ"ו.

17 במדבר כ"ג, כ"ד.

18 שם.

19 ויקרא י"ט, ט"ז.

בלהב אש, למען בן הנעקד על עצים ואש". שמא תאמר, בן הנעקד - אז הוא סביל, פסיבי? הושענא הבאה, בג', "למען גיבור הנאבק עם שר אש". הוא היה גיבור ונאבק עם המחבל, והתאבק עם המחבל, כמו יעקב אבינו "ויאבק איש עמו"²⁰ ולא פחד. מולו התנפנפו הדגלים של בית ויטנברג ושל הישיבה, "למען דגלים נחיתה באור וענן אש", מול הדגלים הוא נהרג, מול דגל ישראל. ובמותו "למען הועלה למרום ונתעלה כמלאכי אש". במותו נתעלה למדרגה של הגמרא בפסחים של "אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם". אז במותו התעלה יותר מאשר בחייו, נתעלה כמלאכי אש. במה נתעלה? על ידי שמסר נפשו על קדושת עם ישראל.

ה. תמות נפשי מות ישרים

אך השאלה היא מדוע עשה זאת? מי ביקש ממנו? מי ציווה אותו? זו הישרות הפנימית שלו, הצו הפנימי שבלבו, כפי שאומר הנצי"ב על הפסוק "תמות נפשי מות ישרים"²¹. בלעם הרשע אמר "תמות נפשי מות ישרים", מי הם הישרים? אומר הנצי"ב בהקדמתו לתורה שהישרים הם אברהם יצחק ויעקב, שחונן מכך שהיו צדיקים וחסידיים, היו ישרים בהליכת עולמם.

לכן בלעם, בשעה שנחה עליו רוח הקודש, יכול היה להיווכח על רוע מעשיו, אך התפלל שימות מות ישרים, כמקיימי הבריאה. אך לא ידע בלעם שכדי למות מות ישרים צריך לחיות חיי ישרים. הרב נחמיה זכה לחיות חיי ישרים. לכן באופן טבעי, אפילו לא התייעץ או שאל את אשתו אם לרדת או לא לרדת, רץ למטה. שהרי זאת מטרת חייו, להציל אחרים. בדומה לכך לא רצה לצאת מהצבא גם לאחר גיל ארבעים, ועל כן הלך לקורס רבנים צבאיים. רצה להמשיך. הישרות שלו הייתה חלק ממנו, חלק מדמו. אז הישרות שלו היתה חלק ממנו. לכן זכה לחיות חיי ישרים ולמות מות ישרים! אסיים במדרש רבה על פרשתנו²². המדרש עושה לנו מפגש וירטואלי בין נח לבין משה. אמר נח למשה: "אני גדול ממך שאני ניצלתי מדור המבול", אמר לו משה "אני התעליתי יותר ממך, שאתה הצלת את עצמך ולא היה לך כח להציל את דורך". כח הזכות שיש לו, זכות המצוות, הצלת רק את משפחתך ותו לא. "אבל אני", אמר משה, "הצלתי את עצמי והצלתי את דורי כשנתחייבו כליה בעגל, מניין שנאמר 'ונחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו'²³". כשאמר לו הקב"ה למשה "הרף ממני

20 בראשית ל"ב, כ"ה.

21 במדבר כ"ג, י'.

22 שנמצא ב"זאת הברכה".

23 שמות ל"ב, י"ד.

ואשמידם... ואעשך אותך לגוי עצום ורב ממנו"²⁴, אז משה מסר נפשו על עם ישראל ואמר "מחני נא מספרך"²⁵, מסר את נפשו. אז מסירות הנפש של משה, זה גילוי הכח שיש בעם ישראל, למסור את נפשו למען עם ישראל. אומר המדרש, "למה הדבר דומה? לשתי ספינות שהיו בים והיו בתוכם שני קברניטים, אחד הציל את עצמו ולא הציל את ספינתו, ואחד הציל את עצמו ואת ספינתו. למי מקלסים? לא לזה שהציל את עצמו ואת ספינתו?", ככה נח לא הציל בתיבה אלא את עצמו. כלומר, נח היה בתיבה, כל החיים הוא היה בתיבה, "את האלוקים התהלך נח"²⁶, אבל הוא לא התהלך עם הציבור. אבל משה רבנו הציל את עצמו ואת דורו, הווי אומר - "ואת עלית על כולנה"²⁷. אם כן, משה כשמו כן הוא - מושה ומציל אחרים ודואג לאחרים להצילם. הבאתי את המדרש הזה על ר' נחמיה, שרצה להציל גם את עצמו, את דורו וגם את בת ישראל. ואכן זכה להציל אותה ומסר את נפשו למען קדושת עם ישראל, למען קדושת ארץ ישראל ולמען קדושת ירושלים.

אסיים בדברי הרב באגרתו על דגל ירושלים שם; "המגמה האחרונה של הקדש, אינה רק המדינה!"²⁸, אלא ממשיך הרב באגרת הזו, "כ"א=[כי אם] כסא ד' אשר בירושלים, 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו'²⁹ ובעת אשר על נהרות בבל ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון, כאשר לבנו נשבר", ונפשנו נתקעה על חורבנו המדיני. מה נשבענו? לא נשבענו רק לשם ציון, לא נשבענו רק להקים את מדינת ישראל, כי אם לירושלים שמנו פנינו, אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחיכי אם לא אזכרכי". אם כן ר' נחמיה היה דבוק בנשמת האומה ושמע את הקול הפנימי "לשנה הבאה בירושלים הבנויה".

לכן רק בבנין ציון וירושלים, הרוחני והגשמי, נמצא ניחומים. כפי שנאמר בהפטרת השבת: "עניה סערה לא נחמה הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים"³⁰, ואחר כך "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך"³¹ - זו היתה מגמת חייו של ר' נחמיה

הי"ד: בניך - ובוניך!

יהי רצון שלכך נזכה!

24 דברים ט', י"ד
 25 שמות ל"ב, ל"ב.
 26 בראשית ו', ט'.
 27 משלי ל"א, כ"ט.
 28 שבמקום אחר הרב כותב ש"מדינת ישראל היא כסא ד' בעולם".
 29 על פי הפסוק בירמיה.
 30 ישעיה נ"ד, י"א.
 31 שם פסוק י"א.

דברי הספד

הרב יחזקאל גרינולד

שנאמרו בישיבת עטרת ירושלים עם תום השבעה

שייכותו לירושלים - תמצית הכול

מן הרב נשאל על מחלוקת שנפלה בין שני מוסדות שהיו בחברון ובירושלים, אגב תשובתו מבאר הרב את עניינה של ירושלים:³² "כי דווקא ירושלים כוללת כל ארץ ישראל, ולא עיר אחרת, אם כן בכלל ירושלים נכללת גם כן קדושת חברון, ולא להפך. וכדברי הזוהר הקדוש פרשת חיי שרה דף קכ"ח עמוד ב: 'תא חזי ירושלם כל ארעא דישראל אתכפל תחותה, ואיהי קיימא לעילא ותתא כגונא דא ירושלם לעילא ירושלם לתתא ובגין כך כפלתא איהו דביה שריא כו' ובגין כך שדה המכפלה כו'".

ירושלים כוללת בתמצית את כל ארץ ישראל, וגם קדושת חברון יונקת את קדושתה מתוך קדושת ירושלים, ועל כך אומר הזוהר הקדוש: "בוא וראה, ירושלים, כל ארץ ישראל מוכפלת תחתיה והיא קיימת למעלה ולמטה. כמו ירושלים של מעלה כן ירושלים של מטה... ומתוך כך כפולה היא, וכפילות זו שורה בשדה אשר בתוכו מערת המכפלה".

"הרי שאפילו קדושת חברון ומערת המכפלה, שזהו עיקר מעלתה של עיר הקודש חברון, כלולה גם כן בירושלים, ומקור קדושת חברון הוא גם כן מצד ירושלים. וזאת היא כוונת הגאון ר' בצלאל אשכנזי, שכתב בתשובה סימן ט"ו: 'ואם אין ירושלם חס ושלום, אין חברון'".

ארץ ישראל היא התמצית של כל העולם, וירושלים היא התמצית של כל ארץ ישראל. נמצא שירושלים היא באמת תמצית כל העולם כולו, וכפי שאמרו חז"ל: "משניטל ארון, אבן הייתה שם מימות נביאים ראשונים ושתייה הייתה נקראת".³³ ומדוע נקראה כך? "שממנה הושתת העולם... דאמר מציון נברא העולם".³⁴ מתוך קודש הקודשים, מרכז בית המקדש, מהמקום שהיה הארון, מאבן השתייה - נוצרו כל ארץ ישראל

32 אגרות הראיה א עמ' לד.

33 יומא נג ב.

34 שם נד ב.

וכל העולם כולו. כל העולם מרוכז בנקודה המרכזית שבבית המקדש בירושלים. זה "המקום המיוחד שריכוז כל קודש בחיים, בעולם ובהוויה, מתקשר עמו".³⁵ לפי פירוש רבנו בחיי, זו הסיבה שביקש משה רבנו לראות את הארץ:³⁶ "אָעֲבָרָה-נָא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר זָעַכְר הִיָּדָן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוּ". משה השיג שיש נקודה מרכזית בשמים ובארץ וביקש לראות בחוש את הקו האמצעי אשר בארץ, לפיכך ביקש לראות את ארץ ישראל שהיא הנקודה האמצעית של העולם. אך הוא לא ביקש לראות רק את ארץ ישראל - 'הָאָרֶץ הַטּוֹבָה', אלא את ירושלים - 'הָהָר הַטּוֹב': «שהיא הקו האמצעי של הארץ הטובה».³⁷ ולא זו בלבד אלא ביקש לראות גם את 'הַלְבָּנוּ', "היא בית המקדש שהוא הקו האמצעי של ההר הטוב".³⁸ משה ביקש להשיג ולהכיר את התמצית של התמצית³⁹

לאחר שסיים הרב נחמיה זצ"ל את לימודיו בישיבה לצעירים, התלבט היכן להמשיך את לימוד התורה: בישיבת "שבי חברון", או בישיבת "עטרת כהנים", והכריע: ירושלים היא התמצית של ארץ ישראל, תמצית של כל העולם, תמצית של כל ההווה. הרב נחמיה הקדיש את כל חייו לתמצית.

רבינו הרב צבי-יהודה נהג לומר, "אבא קיבל תורתו מהנצי"ב, הנצי"ב מהרב חיים מוולוז'ין, ר' חיים מהגאון, עד מעמד הר סיני". הרב נחמיה קיבל את תורתו מהגאון הרב צבי טאו. שנה שעברה, כשהתחיל ללמד במכינה, הרב נחמיה התייעץ עמי. הוא אמר לי: "אני צריך להיות בישיבה, במכינה, בתלמוד תורה, עם המשפחה - איך אגיע לשיעורים של הרב צבי טאו? אני מתגעגע לשיעורים של הרב צבי טאו! אני מוכרח לסדר מחדש את הכול על מנת שאוכל להגיע לרב צבי טאו". כמו כן הרב נחמיה קיבל את תורתו מהרב הגאון, הרב אבינר. כמעט בכל פעם שדיברתי עם הרב נחמיה הזכיר דבר תורה, רעיון, מראש הישיבה הרב אבינר. ממילא, מתוך כך, הרב נחמיה

35 עולת ראה א עמ' פח.

36 דברים ג כה.

37 רבנו בחיי דברים ג כד-כה.

38 שם.

39 גם מבחינה חומרית, ירושלים כוללת את הכול. בגמרא מובא: "מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים? כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים: אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים - דינו" (פסחים ח ב). מדייק מו"ר הרב צבי ישראל טאו: "לכאורה לא מובנת כלל השאלה - 'מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים', האם כל דבר שיש בעולם חייב להיות בירושלים? רואים משאלת הגמרא כי אכן, כל דבר שקיים בעולם חייב להיות בירושלים! זאת משום שהתמצית החיונית של כל פריחת החיים בעולם כולו יוצאת מירושלים, שהיא מרכז ושורש הופעת הקודש בעולם".

נעשה קשור לרבנו הרב צבי-יהודה, למרן הרב זצ"ל, לנצי"ב, לרב חיים מוולוז'ין, לגאון מווילנא, עד מעמד הר סיני.

שייכותו לתורת הגר"א

הרב נחמיה ינק הרבה מאוד מתורתו של הגאון. יש להזכיר את דברי מרן הרב שתורת הגר"א הינה **"הזיו היותר עליון של נקודת הנשמה הישראלית"**.⁴⁰ מרן הרב התבטא על הגר"א:⁴¹ "זֶה הָעֵנֶק הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שְׁלַחֲד' לְמַחֲיָה לְיִשְׂרָאֵל וְלְעוֹלָם בְּדוֹרוֹת הָאֲחֻרָיִים, הַיְתָה כָּל מַגְמַת חַיּוֹ לְרוֹמָם אֶת הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שְׁלֵא יִלְכוּ הֵלֶךְ וְיֵרֵד עַל יְדֵי הַשְׂקִיעָה הַדְּרָגָאִית וְהַתְּנַחֲמוֹת מֵהַמְּקוֹר עַל יְדֵי הַהִתְמַסְּרוֹת הַיְתִרָה לְתוֹךְ הַשְּׁפָעַת הָאֲחֻרָיִים וְאֲחֻרָיִים הָאֲחֻרָיִים, נֶגֶד כְּוִנְתָּם שֶׁל הַמְּחַבְּרִים הִלְלוּ בְּעֶצְמָם, כִּי אִם לְהַזְדַּח לְשׁוֹב אֶל הַמְּקוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים וְלְהַתְרוֹמֵם לְחַיֵּי יְצִירָה עֲצָמִים בְּכָל אֲרָחוֹת הַתּוֹרָה כִּלְהַ שְׂבַכְתָּב וְשִׁבְעַל-פֶּה בְּהִלְכָה וּבִאֲגָדָה, בְּנִגְלָה וּבְנִסְתָּר".⁴²

ראש הישיבה, הרב אבינר, הזכיר את החוברת שהרב נחמיה חיבר, ולימד בהרבה מקומות, במיוחד בתלמוד תורה מוריה, על הגר"א זצ"ל. קיבלתי ממנו את הספר עם הקדשה חמה, ובפתיחה כתב ככותרת: "הגאון, לא רב ראשי, לא ראש מתיבתא ולא עסקן, היה הגר"א מווילנא, כי אם 'גאון', זה שמו וזה זכרו בפי העם. לא הוא בעצמו נתן את התואר הזה, כי אם כל עם ישראל. מיום שפסקה גאונות בישראל לא ניתן שם גאון סתם לאף אחד, אלא אך ורק לאחד המיוחד בעולם - לגר"א".

אגב, פעם הרב צבי-יהודה היה נוכח בחתונה, והמנחה קרא: "הגאון הרב צבי-יהודה מכובד בברכה". הרב צבי-יהודה עמד דום. המנחה, שלא הבין את פשר הדבר, קרא שנית: "הגאון הרב צבי-יהודה מכובד בברכה". יהודי אחד שעמד לידו לחש לו "יש רק גאון אחד!" ובפעם השלישית הבין וקרא "הרב צבי-יהודה מכובד בברכה", והרב צבי-יהודה עלה לברך.

הגאון לא נהנה מחיי העולם הזה באצבע הקטנה שלו אף הנאה קלה, אך לא נשא

40 מאמרי הראיה עמ' 6.

41 אורות התורה, הרצאת הרב טו כב.

42 כתב האלפי מנשה, מתלמידי הגר"א (חלק א סימן קעז): "לפי הנראה לפי רוב המשך גלותנו, שהוא קרוב לעקבות משיחנו, ושצריך לפנות דרך לפניו דרך האמת... וכפי הנראה ששלח לנו ד' עיר וקדיש מן שמיא הגאון המפורסם מוהר"א זצ"ל מווילנא, שהתחיל קצת להחזיר עטרת התורה ליושנה, על פי דרכו דרך האמת והפשטות, ואנן נעני אבתריה, ונוסיף עליו כהנה וכהנה, עד שיגיעו הדברים לתכלית התיקון עד שנהיה ראויים לחול עלינו אור שפע אלוקי על ידי משיח צדקנו...".

נפשו גם לחיי העולם הבא. נוהג היה הגאון לומר, "אלוהו יכול לעבוד את האלוקים גם ללא העולם הבא".

הרב נחמיה ינק הרבה מהגאון מווילנא ומתלמידיו ופעל למען ארץ ישראל מכוח תורתו, כפי שעשה הרב מנחם מנדל משקלוב, ששימש יומם ולילה תקופה ארוכה את הגאון מווילנא ומכוח הגאון עלה לצפת והקים בתי מדרש. כך גם מכוח הגאון עלה הרב מנחם מנדל משקלוב לירושלים והקים בה בתי מדרש, החזיר ובנה את ה"חורבה". מכוח תורת הגר"א בונים את ירושלים, וכן עשה הרב נחמיה.

חלק מרכזי מאישיותו של הרב נחמיה היה השאיפה להחזיר את השכינה לארץ ישראל, ובייחוד לירושלים. הרב נחמיה השקיע מאות שעות להסביר איך שראשית התחייה הלאומית החלה דווקא מהגאון ומתלמידיו. מתוך תורה עמוקה זו החלה השכינה לחזור לירושלים עיר הקודש.⁴³ רבנו הרב צבי יהודה כינה את הגר"א: "עמוד התורה לדורותינו",⁴⁴ מפני שהוא סלל את הדרך לתחיית האומה.

ראשיתו וסופו גמילות חסדים

חז"ל אמרו:⁴⁵ "כל הרואה אדם כשר מישראל שמת כרואה ספר תורה שנשרף". מבאר מרן הרב:⁴⁶ "לפי ערכה של הכשרות אשר לאדם הכשר, לפי רוב מעלותיו ומידותיו

43 "התחלת הכול הוא הגאון מווילנא... התעוררה ברוסיה תנועה לאומית קדושה על פי הגאון. הייתה התעוררות לבניין הארץ ולנטיעה, ואף נוצרו המנונים. גם בעיר רחובות עסקו בבניין הארץ ברוח הגאון. כל ההתלהבות לבניין הארץ התחילה מהגאון" (שיחות הרב צבי יהודה מועדים א עמ' 123). "השורש זהו הישוב הישן בכל אוצרות הקודש אשר לו התורה והיראה, האמונה והקדושה, שתוכם גנוז לשד החיים וגרעיני הזרעים, אשר הם נותנים כח כמוס לכל הנעשה והמתפתח בישוב החדש לכל מפעליו, שהם באמת ענפי, השורש הכמוס הזה. אשר רק דורות הבאים יוכלו מתוך נסיון היסטורי ארוך לחוש את הקשר האמיתי, המאחד את השורש הזה עם ענפיו" (מאמרי הראיה 361). "הצעדים הראשונים אשר נתגלו בלידתה של תנועת הקודש, כאשר יצאו מידי מחולליה הראשונים, הלא כולם היו ספוגים טל קודש, מאייים נאצלים, חזיונו של הלוי, הלא היה מלא צמאון נפשי עמוק, לחזות בנועם ד' בהיכל קדשו, ארמון על מכוננו ושירי קודש מהללים בהדרת קודש, בזיו תפארתם" (מאמרי הראיה 145). "וע"ע שיחות הרצי"ה מועדים ב עמ' 229. שם מועדים א עמ' 123. צמח צבי עמ' קח. לנתיבות ישראל ג עמ' לד. לנתיבות ישראל ב עמ' שטז. אורות התשובה עמ' קנ.

44 "הגאון היה עמוד התורה בישראל. תוכן ההקדמות של ר' חיים לספרי הגאון: הקדושה הנוראה והאיומה של הגאון. באופן מיוחד בהקדמה לפרוש הגאון לספרי דצניעותא. רבי מנשה מאיליא בספרי אלפי מנשה כתב: יתכן שהקב"ה שלח לנו מין נשמה כזו, כנשמת הגאון, להכין את העולם באור גדול של תורה, למלא את העולם בתורה לפני הופעת משיח. החסידות בנתה את הרגש, את התפילה. ודאי שהרגש תופס מקום בחיי האדם. אבל לאור השכל. התורה היא רשות הרבים הכלל ישראלית, אבל הרגש הוא אישי, שייך לרשות היחיד" (מתוך התורה הגואלת א, תלמוד תורה פרק יב).

45 מועד קטן כה א.

46 מאמרי הראיה עמ' 371.

התרומיות, ולפי רוב תורתו ועבודתו, עולה הוא הערך של קדושת ספר התורה שבו. אף ספר תורה שיש בו שמונים וחמש אותיות מצילים אותו מן הדליקה כדן ספר תורה שלם. אפס כל שספר התורה הוא יותר מלא ויותר מתוקן רבה קדושתו, וקל וחומר כשספר התורה עם עושר קדושתו מתוקן גם בעמודי עץ החיים בתחילתו ובסופו, עץ החיים של התורה זוהי גמילות חסדים, שהתורה תחילתה וסופה גמילות חסדים.”

הרב נחמיה היה כולו ספר תורה חי. ראשיתו ואחריתו כולו גמילות חסדים. כפי שסיפרו התלמידים מהמכינה שלימד בה, “הרב נחמיה היה אבא שלנו, כולו ספר תורה.”

סיפר בחור מהמכינה, שהוריו עדיין בגלות: “הרב והרבנית דאגו שאקבל דירה מהמדינה כחייל בודד. הגעתי לדירה ביום שישי בצהרים. כשהגעתי לדירה התקשר הרב ושאל איך אני מסתדר בדירה, עניתי שמצויין. שאל, חסר לך משהו? אמרתי, אין לי כלי מטבח.” שעה לפני שבת, הרב נחמיה ואשתו הגיעו והביאו לאותו בחור את כל הכלים הנחוצים למטבח: סירים, מחבתות, סכו”ם. הרב נחמיה – כולו חסד.

הסתכלותו הפנימית

הרב צבי-יהודה הזכיר רבות את המפגש של רבי יהושע בן קרחה עם רבי יהודה הנשיא. שאל ר' יהודה הנשיא את גדולי התנאים שבישראל, “במה הארכת ימים?” וכל אחד מהם ענה. כאשר הציג שאלה זו בפני רבי יהושע בן קרחה השיבו: “הקצת בחיי?”! וכי יש לך בעיה שהארכת ימים?! התנצל רבי: “תורה היא וללמוד אני צריך.” ביאר רבנו הרב צבי-יהודה שתגובתו שלו רבי יהושע בן קרחה הייתה לכאורה תמוהה, שהרי במעמד זה היו עוד גדולי ישראל רבים שלא נמנעו מלענות. אלא מבאר שם רש”י שרבי יהושע בן קרחה היוו בנו של רבי עקיבא. לפיכך מובנים דבריו, שכידוע, רבי עקיבא היה נושא כליו של בר כוכבא, והיה יוצא עם תלמידיו להילחם נגד הרומאים. לעומתו, רבי היה מקורב לראש המלכות הרומאית, לאנטונינוס. על כן שאל רבי על מנת להבין: “אתה, אביך ותלמידיו הייתם מחוברים כולכם לגבורה חילונית, לצבא חילוני, איך התקיימתם?” ענה לו רבי יהושע בן קרחה, “מימי לא הסתכלתי מדמות אדם רשע.” אני ראיתי בצבא רק צדיקים. מבחינתי אין רשעים. כלומר, רבי עקיבא ורבנו רבי יהושע היו בין יחיד הסגולה שידעו להבחין בין הסגולה לבין הבחירה.⁴⁷

47 רבנו הרב צבי יהודה מספר על רבי יהושע בן קרחה שהאריך ימים בזכות זה שמעולם לא הסתכל בדמות אדם רשע (מגילה כח א). רבנו מדייק שרבי יהושע בן קרחה היה בנו של רבי עקיבא, שתמך בבר כוכבא במרד

אכן, כששאלתי את הרב נחמיה מה הייתה הרגשתו בשלושים ימי המילואים שעבר, הוא ענה: "שלושים יום טבלתי במקווה טהרה".

בהיותו בצבא הפריע לו מאוד הדיבורים שלא היו נקיים וטהורים. אהבתו את הצבא לא סימא את עיניו לראות את מה שהיה דורש תיקון. בזמן מרן הרב זצ"ל היה יהודי תלמיד חכם שאמר שאהבתו של הרב קוק לעם ישראל מסנוורת את עיניו מלראות את המומים שבו. תלמיד חכם זה טען שהרב קוק אהב כל כך את עם ישראל עד שהוא לא יכול היה לראות את הקלקולים ואת השפלות של הדור. אך לאמתו של דבר אין זה נכון. מרן הרב בעצמו כתב:⁴⁸ "הַאֲהָבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁאֲנִי חָנֵן אוֹהֵבִים אֶת אֲמִתְנוּ, לֹא תִסְמָא אֶת עֵינֵינוּ מִלְבָּקֵר אֶת כָּל מוֹמֵיָהּ...". וכן רבנו הרב צבי יהודה כתב מאמר ארוך⁴⁹ כנגד תפיסה מעוותת זו, ובתוך דבריו הוא כותב שאדרבא, דווקא מי שאוהב את ישראל הוא הראשון שרואה את מומיה, כמו הכהן שאוהב שלום ורודף שלום, דווקא הוא אחראי לראות ולהבחין בנגעים של בני ישראל:⁵⁰ "אהבת אמת החלטיית זו... דווקא היא הינה קובעת ומגדירה את אמתת עניינים של הנגעים והמומים הנראים במציאותנו הישראלית, ודווקא מתוך הארת אמתתה של תורה המופקעה על ידה, מתיישרים כל תיקוני בירויהם - 'לְכָל-מְרָאָה עֵינֵי הַכֹּהֵן'⁵¹". מי האדם הראשון ששם לב שילד חולה? מי שהכי אוהב אותו - הווי אומר האימא! דווקא האימא האוהבת כל כך את בנה, היא הראשונה ששמה לב לקלקוליו. דווקא הכהן המלא באהבה כלפי בני ישראל - רואה בעיניו את נגעי הדור.⁵² דווקא מרן הרב זצ"ל שהיה מלא אהבת ישראל הוא הראשון שהכיר במומיו של דורו. "דווקא האהבה היא המכשירה ומביאה בהבחנה הנכונה, את

נגד הרומאים, אף על פי שחיליו היו רחוקים מתורה ורוח חכמים לא היתה נוחה מהם. רבי עקיבא וחבריו ידעו לזהות בבר כוכבא את הגבורה הלאומית הנובעת מקדושת הסגולה הישראלית הגנוזה בו. על רקע עניין זה רבי יהושע בן קרחה מעיד על עצמו ועל אביו: "אף על פי שהיננו מחוברים לחילוניים, ידענו היטב את ההבחנה בין קודש לחול. זה תוכן תשובת רבי יהושע בן קרחה" (שיחות הרב צבי יהודה מועדים ב עמ' 241).

48 אורות עמ' קנ.

49 'להלכות אהבת ישראל' לנתיבות ישראל ב עמ' רלג-רלו.

50 לנתיבות ישראל ב עמ' רלו. "יסוד אהבת ישראל הוא אהבת הטוב והחסד, וקיומם באופן מעשי כלפי הזולת. יש להסתכל על הזולת תוך התעלמות סובלנית מהרע שבו, מתוך הדגשת הטוב. בשום אופן אין הכוונה להחניף לרשעים ולהתעלם מרשעותם, אך יש לראות את הטוב שבהם. לכן מותרת קנאות רק כשהיא טהורה ואין בה כל עניין של שנאה לישראל. אך דרך הקנאות שייסודה בשנאה - אין לה מקום בינינו, והיא נוגדת לרוח היהדות המקורית. בנשמת האומה - נשמת ישראל - אין שום חיסרון חס ושלום, פגמים קיימים רק בפרטים ולא בכלל, ולכן השורש של אהבת ישראל לכלל האומה קיים ומתקיים לעולם" (אור לנתיבותי עמ' שז).

51 ויקרא יג יב.

52 בעניין נגע הצרעת כתוב בתורה: "אָדָם כִּי-יִהְיֶה בְעוֹר-בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ-סִפְחָת אוֹ בְהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר-בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרְעַת וְהוּבָא אֶל-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל-אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים" (ויקרא יג ב). ופירש רש"י שם: "גזרת הכתוב הוא שאין טומאת נגעים וטהרתן אלא על פי כהן". דווקא הכהן הוא זה שמזהה וקובע את נגעי הדור.

התוכחה האמתית 'ואשר יאהב יוכיח'⁵³ והתוכחה האמתית היא באה מתוך אהבה כשם שהאהבה האמתית היא מביאה לידי תוכחה נאמנה וישרה"⁵⁴ כן השתדל הרב נחמיה ללכת לאורו של מרן הרב. באחת הפעמים אמר הרב נחמיה למפקדו: "ניבול הפה לא יפה בעיניי, תפסיק". הרב נחמיה ידע להבחין בין התוכן הפנימי הקדוש לבין התופעה החיצונית הרעה והשפלה. הוא ידע להבחין בין הרובד הפנימי לבין הקליפה החיצונית.

מרן הרב מבאר שכדי להיות ראוי לקרב את בני דורנו אין די להיות אדם שזוכה מפעם לפעם להיפגש עם המבט הפנימי, אלא צריך להיות – **תמיד שקוע ברעיונו בהסתכלות פנימית**⁵⁵. אבל אדם שנמצא במדרגה של קרבת אלוקים הנובעת מפחד מהעונשים בעולם הזה או בעולם הבא, אינו זוכה כי אם ליראת שמים '**חיצונית**'. הוא לא יוכל לזכות ליכולת ההסתכלות הפנימית הנדרשת בדורנו. הרב מזהיר שאסור לתלמידי החכמים הראויים ל-'**הסתכלות פנימית**' להיות מושפעים משיקולים נמוכים, כגון פחד מעונש, כי אם מעט, '**אבל העיקר צריך להיות הלב מלא אהבה קדושה, ויראה עליונה**'. תלמידי החכמים שהגיעו למדרגה של אהבת ד', זוכים תמיד לראייה פנימית, וממילא '**הנם מכירים בטבעם**' של הנשמות, למרות הבחירה המקולקלת, ויודעים לזהות '**את טבע הסגולה הפנימית, ויודעים להפריד ממנה בדבקות-מחשבתם את הקליפה הבחירית**'. יחידי סגולה אלה יודעים להבחין בין הבחירה המקולקלת לבין הסגולה הפנימית המתוקנת.

הרב נחמיה היה אחד מתלמידי החכמים השקועים תמיד בהסתכלות פנימית, וממילא ידע לקרב פושעים כאלה כדי לעורר את פנימיותם ולהוציאה מן הכוח אל הפועל.

בין היתר, נהג הרב נחמיה להתייעץ עמי בקבלת תלמידים מסוימים לישיבה. פעם הסביר לי שיש בחור שמאוד רוצה להתקבל לישיבה אך יש בעיה חיצונית אחת, יש

53 משלי ג יב.

54 לנתיבות ישראל ב עמ' רלד.

55 "אבל מי שהוא תמיד שקוע ברעיונו בהסתכלות פנימית, באור תורה וקדושה ויראה עילאה, מצד רוממות ריבון כל העולמים חיי החיים ברוך הוא, ולא חס ושלום ביראה תתאה לבדה מצד עונשי עולם הזה או עונשי עולם הבא (שהיא יראה חיצונית, שאסור לתלמידי חכמים העוסקים ברזי-תורה בהבנה פנימית להרבות בה, רק לקחת ממנה מעט, כדי לייסר את הגוף ונטיותיו הגסות, במידות רעות ותכונות מגונות חס ושלום, אבל העיקר צריך להיות הלב מלא אהבה קדושה, ויראה עליונה, מסוד קדושים, כיראת מלאכי-מעלה גיבורי-כח עושי דברו) תלמידי חכמים כאלה הנם מכירים בטבעם את טבע הסגולה הפנימית, ויודעים להפריד ממנה בדבקות-מחשבתם את הקליפה הבחירית..." (אגרות הראיה עמ' קפז).

לו 'ראסטות'. שאלתי "ואיך הוא בגמרא?" - השיב לי: "יכול להשתלב מעולה בשיעור א'!". אם כן, אמרתי לו, קבל אותו. ישנם סיפורים רבים על הרב נחמיה שניסה תמיד לחדור לתוך הרובד היותר פנימי. בעשרת ימי תשובה, בערב יום כיפור סיפר לי כיצד השקיע ביהודי במשך כמה שנים, יום יום, כדי להוציא את פנימיותו מהכוח אל הפועל. על כך נסבה גם שיחתנו האחרונה.

מסירות נפשו התמידית

הרב נחמיה נהג לומר פעמים רבות, "כשהבעל יוצא למילואים, האשה יוצאת לקרב". הרב נחמיה, בכל שנות חייו היה במילואים, בקיום התורה והמצוות, בישיבה, במכינה, בשירותו הצבאית וכד'. הרב נחמיה תמיד הרגיש שהוא במילואים, בזכות אשתו הרבנית נטע, שתמכה בו ללא הרף.

כתב הרב נחמיה לתלמידיו בישיבה: "לחברי שיעור ב' היקרים, תודה רבה בשמי ובשם אשתי על המתנות הקולעות. באמת הספר בשבילי הוא מעל ומעבר למצופה כי התורה והברכה הם קודם כל לאשתי שהיא עקרת הבית, עיקר הבית. כי אם מכוחה והתמסרותה, לא רק הגשמי, אלא אף הרוחני הוא רק בזכותה בכל המובנים, וכלשונו של התנא הקדוש: 'שלי ושלכם שלה הוא'. נ.ב. אנא לא לתלות על לוח מודעות את המכתב הזה".

הרב נחמיה מסר נפשו בחייו וממילא גם במותו. כותב רבינו הרב צבי יהודה:⁵⁶ "כל עיקר קיומה של מצווה זו (של קידוש ד') המגלה את ערך החיים ואת תוכן קיומם, הלא הוא המשך ועניין אחד של קידוש ד' אשר בכל מהלך החיים של האדם מישראל, גם עד גבול החיים והמוות...". פעמים שהמושג קידוש ד' נתפס כביטול ערך החיים, אבל לאמיתו של דבר ענינה של המצווה, ככל מצוות התורה, היא לקדש את ערכי החיים כולם.⁵⁷ עיקרה של מצוות קידוש ד', מתקיים על ידי גילויי חיים מלאים קדושה וטהרה. עצם המוכנות של אישי ישראל למסור את נפשם עבור ערכים אדיאליים, שמבלעדיהם

56 לנתיבות ישראל ב עמ' נ.

57 כיוצא בזה הרב מסביר שעל כן עלינו להתפלל לא רק שתהיה בנו יראת חטא, אלא להתפלל שתהיה לנו חיים שיש בהם יראת חטא: "חיים שיש בהם יראת חטא - שתהי, יראת החטא מעורבת עם החיים. ישנם אנשים שיש בהם יראת חטא אבל אינה חזקה אצלם ע"כ בהיותם מתרחקים מהמון החיים והמונם יהיו יראי חטא. וכיון שיבאו בחברת החיים, להתעסק במסחרים גדולים ובמדעים שונים, תסור מהם יראת חטא, מפני שאין יראת חטאם מגודלת יחד עם חייהם. ע"כ בקש על חלק טוב זה, חיים שיש בהם, בתוך החיים עצמם, יראת חטא. וכעניי 'אתהלך לפני ד' בארצות החיים - זה מקום שווקים". (עין איה ברכות א עמ' 79).

החיים אינם שווים את ערכם, היא היא המגלה את ערך החיים הישראליים.⁵⁸ מטרתה של מצוות קידוש ד' היא להשריש בתוכנו את ההכרה שהקדושה היא עצם חיינו.⁵⁹ נמצא, שמצוות קידוש ד' היא המשך ישיר של החיים, מתוך מגמה שהקדושה תופיע בכל החיים כולם. מסירות נפש וקידוש ד' צריכים להופיע קודם כל בחיים עצמם, ואם יש צורך, אז הם גם יופיעו במוות.⁶⁰ גם אלה שמסרו את נפשם בפועל, עשו זאת למען החיים, כדי לזכות את האומה בחיי נצח.

נספר בעניין זה, שהיישוב בכפר עציון כותר כמה פעמים בחורף התש"ח, על ידי אלפי רוצחים ערביים. לפני שחיילינו היו צריכים ללכת לחלץ את הכפר הלכו לרב צבי יהודה לקבל את ברכתו, וכך מתאר רבינו את המפגש:⁶¹ "בבוא אלינו חבורת חיילינו מבני ברק ורמת גן, ואמרו שהולכים לתגבורת לכפר עציון ולבקשתם לדבר לפניהם, אמרתי להם בתוך הדברים, על גודל עניין קידוש השם ומצות מלחמת הארץ, עם חיוב הצלת הנפשות של עכשיו, בברכה נרגשת ומועמקת, שהם יקדשו את השם בחייהם". נכון הוא שלמען יישוב ארץ ישראל נכנסים לכתחילה למצבים של סכנה,⁶² ובזכות המסירות

58 "האיש שהוא גדל דעה וכביר כח לב, איש חי רב פעלים, הוא לא יזעיר נפשו בשביל התכונה של מסירות נפש באהבת השם יתברך הטהורה, כ"א יהיה מלא חיים בכל הרחבותיה. ומתוך שהוא מכיר את החיים וחשיבותם, הוא מכיר את רוממות ערך הכלל וערך המשפט הראוי לאהבת השכל והיושר, ע"כ יתנדב לאהבת ד' אפילו נוטל את נפשו". (עין איה ברכות ב עמ' 328).

59 "סגולתה של כנסת-ישראל היא, שהיא מסתכלת על ההויה כולה באספקריא המאירה של קודש ; בכל עז-חייה היא מכרת, שהחיים שווים הם את ערכם רק באותה מדה שהם אלהיים, וחיים שאינם אלהיים אינם שווים לה מאומה. היא יודעת עוד, שבאמת אין חיים אלא אלהיים, וחיים שאינם אלהיים אינם חיים כלל, והידיעה הזאת, המונחת בעומק תכונת נשמתה, מטבעת עליה את חותם-ערכה המיוחד לה, המוטבע על כל יחיד ויחיד מיחידה. כי אורו-וישעו של היחיד תלויים הם במדת ידיעתו את התעמקותו והתלבטותו של החותם הזה, של הכרת ערך החיים רק באלהיותם, בתוך נשמתו. "ואתם הדבקים בה' אלהיכם, חיים כולכם היום". (שבת הארץ בהקדמה).

60 כן הרב צבי יהודה כותב אודות אחד מתלמידי ישיבת מרכז הרב שנהרג על קידוש ד': "קידוש ד', שנתגלתה במהלך חייו, ביישור אורחותיהם ודקדוק נתיבותיהם...עלה והתרומם בפרק חייו האחרון...אל משגב-המדרגה של מסירת החיים כהלכות התורה למען שם ד' אשר על ישראל ומקום שכינתו". (לנתיבות ישראל ב עמ' כט, "לקדקד נזיר אחיו") "ותכונת מסירות נפש, היא הקדושה העליונה, המגלה שכל נטיות החיים וגילוייהם דברים טפלים הם, והדבר היסודי המהותי של החיים איננו כ"א אור ד' לבדו שהכל בטל לו..." (עין איה שבת ב עמ' 229).

61 אור נתיבתי עמ' שיב.

62 "נהי דכל המצוות נדחים מפני הסכנה, מכל מקום מצוה זו, דהתורה צוהה ללחום עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס כמבואר ברמב"ן (במדבר יג ב. א מה), ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת המלחמה. אם כן חזינו דהתורה גזרה ללחום עמהם, אף דהוא סכנה. אם כן דחוויה הסכנה במקום זה" (מנחת חינוך מצווה תכה). "חייבה אותנו התורה לעסוק בזה (בכיבוש הארץ) אפילו על ידי מלחמה. ובדרך הטבע במלחמה יש תמיד סכנת נפשות. וכל המצוות שבתורה כתוב בהם 'וחי בהם', מה שאין כן כיבוש הארץ" (חזון הגאולה עמ' רכב).

נפש של בני דורנו זכינו לגאולה⁶³ ויש בכך קידוש ד' גדול, מכל מקום רבינו בירך את אותם חיילים שיזכו לקיים את הקידוש ד' היותר גדול - לקדש את ד' בחיים⁶⁴.

מן הרב מסביר שבכנסת ישראל יש תשוקה פנימית תדירית, לא חד-פעמית, לקרבת אלוקים, וממילא היא מוסרת את נפשה באופן תמידי על קירבה זו.⁶⁵ לרב נחמיה הייתה מסירות נפש תדירית בחייו, בלימוד תורה, בקיום מצוות, ביישוב לב ליבה של ירושלים. וכשהיה צורך, הוא מסר את נפשו גם במוות. קיים הרב נחמיה "שיויתי ד' לגנדי תמיד", בחיים ובמוות. בזכותו ובזכות רבים כמוהו, עם ישראל תמיד מתגבר על כל המעצורים והמכשולים, ועם ישראל לעולם מנצח.

בדרך-כלל כשיושבים שבעה על יהודי מספרים על אישיותו שהאירה במשך כל ימי

63 "שואלים במה זכה דורנו לגאולה. התשובה פשוטה היא, הוא זכה מפני שעסק במצוה היותר גדולה שבכל המצוות, במצווה השקולה ככל התורה כולה, מפני שהוא עסק בגאולת ישראל. ולא רק עסק, אלא הוא עוסק ויעסוק בלא הרף בגאולתו, וכח אלהי זה מרוממהו ומשגבהו בישועה. גם כל אלה שעומדים מרחוק או שמתנגדים לכל הפעולות המביאות את הגאולה הגלויה, גם הם בכלל הזוכים הם, מפני שעל ידי תביעותיהם, התוכן של התעסקות הגאולה מתברר ומתברר יותר, ונעשה יותר זך, יותר מאיר, יותר חיוני ויותר ישראלי אמתי, יותר שואב ממקור החיים הטהורים המפכים ממקור ישראל, ממעין היוצא מבית ד'. ישבעו מדשן ביתך ונחל ענדיך תשקם" (שמונה קבצים ז רא). "לא לחינם הוא (הקב"ה) מפייח רוח גבורה נפלאה... שלא הייתה כמוה בכל משך הגלות במסירות הנפש לבניין הארץ ולתקומת האומה ולהצלת הכלל והפרט" (לנתיבות ישראל א עמ' מב). "מסירות הנפש על קדושת ד' אשר בקיומה של מצוות ציבור רוממה זאת (יישוב הארץ), עם התרחשות הניסים ותפארת הגבורות הנמשכת מתוכה, אף היא מוסיפה ומשלימה את אישור תקפה ואת עוז הדרה של עובדה נאדרה ויציבה זו (שהחלה גאולת ישראל), לקמאי דמסרי נפשייהו על קדושת השם מתרחש להו ניסא..." (לנתיבות ישראל א עמ' קצח).

64 כשמתים נדב ואביהוא, בניו של אהרן הכהן, מנחם משה רבינו את אהרן ואומר: "הוא אשר דיבר ד' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד" (ויקרא י ג) על פי רש"י (שם) "בקרובי אקדש" הם נדב ואביהוא. כלומר, הקב"ה מתקדש במיתתם של הקרובים אליו. אבל הרשב"ם (שם פרק י פסוק א) מסביר שהקידוש ד' לא נעשה על ידי הצדיקים שמתו, דהיינו נדב ואביהוא, כי אם על ידי הצדיקים הממשיכים בעבודת הקודש, הממשיכים לקדש את ד' בחייהם, דהיינו אלעזר ואיתמר, שנצטוו לא להתאבל אלא להמשיך בעבודת יום חנוכת המשכן, ואלו דבריו: "ומיד כששמע אהרן היה רוצה להניח העבודה ולהתאבל על בניו. ויאמר משה אל אהרן - אל תתאבל ואל תבכה ואל תחדל מן העבודה, כי הדבר הזה אשר אני אומר לך הוא אשר דבר ד': "בקרובי אקדש" - בכהנים גדולים הקרובים אלי לשרתני אני רוצה להתקדש, ולא שיתחלל שמי ועבודתי... ולכן אל תניח העבודה, שאתה כהן גדול, ולא תצא ולא תחלל אלא יתקדש הקב"ה ועבודתו על ידך... זהו כבוד שכינה, שרואה בניו מתים ומניח אבלו בעבודת בוראו". לפי פירוש הרשב"ם הקידוש ד' לא התקיים על ידי שני בני אהרן שמתו, אלא על ידי שני בני אהרן שהמשיכו לקדש את ד' בחיים.

65 "אין להגדיר את מהותה של נְקֻטַּת-יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוּלִים מִיְחָדִים וּבְתוֹאֲרִים מְגֻבְּלִים. כּוֹלֶלֶת היא אֶת הַכֹּל, וְהַכֹּל מְיֻסָּד עַל כְּלוֹת נִפְשָׁה לְאֱלֹהִים, עַל הַרְגָּשָׁתָהּ אֶת הַמִּתְקֵן וְאֶת הַנֶּעֱם הַעֲלִיּוֹן בְּכֹל עֵמֶק נִשְׁמָתָהּ, בְּכֹל יִפְעוֹת תַּעֲנֻגָּיו. וְהַתְּשׁוּקָה לְהֶאֱלֹהוּת בְּהַתְּלַבּוֹת נִפְשׁ אֲמִתִּית, מִתְגַּלָּה היא בְּכֹל פְּנוּתִיָּהּ, מִתְגַּלָּה בְּתוֹכָהּ וּמִצּוּת, מִתְגַּלָּה בְּמוֹסָר וּמִדּוֹת, מִתְגַּלָּה בְּהַתְּעַלּוֹת נִפְשִׁית, בְּשִׁירָה פְּנִימִית, בְּקִדְשַׁת הַחַיִּים, בְּצִמְאון אֵין חֶקֶר, "כִּלְתָּה נִפְשִׁי - לְאֵל חַיִּי", מִתְגַּלָּה בְּמִסִּירוֹת נִפְשׁ תְּדִירִית, בְּנִשְׁיֵאת עַל גְּלוֹת מֵאֲהָבָה, נֶקֶד שְׁלֵא לְזַנֵּם אֶת סִדְר הַחַיִּים, הַמְעֻשִׂים וְהַרוֹחֲנִים, שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹהִית מְתַדַּבֵּקת עַל-יָדָם בְּקִרְבָּהּ. גְּבוּרַת-נַעַם זוֹ היא הַמְּבִיאָה לָהּ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אֶת הַיְשׁוּעָה הַמְּחַלֶּטֶת. וּמְזַרְהָ יִשְׂרָאֵל יִקְבְּצוּ וְשִׁמְרוּ כְרַעְהָ עֲדָרָה (אורות עמ' קלח).

חייו ובמיוחד על הדרך בה החזיר את נשמתו לבורא עולם. סוף חייו של הרב נחמיה הם סיכום, תמצית כל ימיו. הלימוד האחרון שלמד בבית המדרש היה בספר הכוזרי, על רבי עקיבא שהיה אחד מהרוגי המלכות וכל ימיו היה מצטער על מקרא זה "ובכל נפשך - אפילו נוטל את נפשך". המעשה האחרון שעשה רבי נחמיה היה מעשה של מסירות נפש. כל חייו היו במדרגת מסירות נפש. על כן ראוי הדבר שהחזיר את נשמתו במסירות נפש למען ירושלים והאומה.

אגב כל הסיפורים שמספרים על הרב נחמיה, על מסירות הנפש בחייו ובמותו, סיפורו הרבנית נטע והוריו: "שום סיפור לא הפתיע אותנו. וכן לא הפתיע אותנו שבאופן טבעי הוא ירד למטה להציל ומת על קידוש ד'. זה היה נחמיה. כל חייו הוא היה כזה".

נסיים בביאור מרן הרב על מעמד העקידה. כתוב בתורה:⁶⁶ "וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל-נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרַר נִלְכָּה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֲלֵיכֶם". מבאר מרן הרב שאברהם הכיר שמצד השפעתו של יצחק אין כל הבדל בין המצב שבו יצחק נפרד מחיי הגוף ומתעלה למרום העליון לבין מצבו בעולם הזה. אברהם ויצחק ימשיכו להיות ביחד גם לאחר העקידה, מצד השפעתם הרוחנית על עילוי העולם. על כן על אף שחשב אברהם שיצחק כבר לא יהיה חי בתוך גוף כשיחזור ממעמד העקידה בכל זאת אמר לנערים שהיו עמו "נִשְׁוֹבָה אֲלֵיכֶם" - בלשון רבים. "הננו בזה שבים אליכם, לרומם ולעלה אתכם. ובעת ההופעה הרוממה, של רגשי הקודש המתלהבים, אשר דבר האב הקדוש לנערי, לא חש כלל אי זה הבדל בין המצב הנפשי שלו, החושב לכאורה עוד להמשיך חיים קשורים בחמר, ובין המצב הנפשי של הבן, ההולך להיפרד מחיי הגויה, להתעלות במרום הקודש העליון. הכל כאחד בא בשביל לכוון את מלוי כבוד ד' והופעת קדושתו בעולם, בכל הברואים ובכל היצורים כולם".⁶⁷

כולנו, כל המשפחה, הרבנית נטע, הילדים, הישיבה, היישוב שבין החומות, עם ישראל, יחד עם הרב נחמיה זצ"ל - נמשיך לפעול ולהוציא את מהותנו מהכוח אל הפועל להנחמה השלמה בבניין שלם עד שיבוא המשיח במהרה בימינו - אמן.

66 בראשית כב ה.

67 עולת ראייה א עמ' פח.

דברי הספד של הרב אבישי צרויה שנאמרו בישיבת עטרת ירושלים עם תום השבעה

בברייתא דר' עקיבא בתענית (מס' תענית כ"ח:): מבוארים דברי זכריה הנביא בתשובתו לעולי גולת בבל, כאשר באו לשאול אותו מה דינם של ארבעת התעניות, האם מחוייבים להמשיך לצום או שמא כיוון שנגאלו והבית עומד אין צורך יותר בצום? הב"ח בסימן תקמ"ט מבאר שלא הייתה לגולים שאלה לגבי צום גדליה, כיוון שהוא כשאר צומות שצמין על מיתת צדיקים, שצומות אלו צמים בזמן החורבן בלבד. ועל כך השיבם זכריה הנביא שגם את צום גדליה אין צורך לצום. וע"כ שאלה הגמרא על הברייתא דלעיל, ולמה נכתב כאן? שהרי צום גדליה טעם אחר לו משאר צומות החורבן, והשיבה: ללמדך "ששקולה מיתת הצדיקים כשריפת בית אלוקיננו". יש אפשרות לראות את תהליך שריפת בית אלוקיננו משני צדדים: מצד אחד זהו אבל ציבורי כללי שא"א להתנחם ממנו בבת אחת, ומאידך גיסא יש בזה צד של תחילת תהליך, של מגמה חדשה.

אותה הבחינה נימצאת גם בהסתלקותו של הרב נחמיה מאיתנו. זהו גם אבל אישי וציבור שקשה להתנחם בו במהרה, אך מאידך גיסא אנו יודעים שהוא בא בתוך תקופה גדולה, והוא חלק מתהליך גדול של חזרת עם ישראל לארצו, לירושלים עיר קדשנו, חזרת השכינה לציון. אנחנו נתבעים כאנשים השייכים לדור הזה להיות אנשים גדולים, ולהצליח להכיל את המאורעות הפוקדים אותנו. מאורעות שמחד גיסא מורים על קשיים ומשברים, אך מאידך גיסא על גודל ורוממות. בימים האחרונים התרחשו מספר ארועים כדוגמת אלו, שמצד אחד יש בהם צער על הנופלים, ומאידך מתגלים בהם חוסן ותושיה מצד האומה.

על כן, יש מעט מקום וחיבוט לעסוק ולחזור על הדברים הפשוטים השייכים לסדר הזה, של "לכו חזו מפעלות ה'" גם אם כעת עוד לא התנחמנו ועדיין אנו חשים צער אישי-ציבורי.

חזרת השכינה לציון

אברהם אבינו יורד מצרימה בעת הרעב, והוא יורד לגלות בחוסר כל. בתחנותיו בדרך הירידה הוא מבקש מבעלי המלון לאפשר לו ללון "בהקפה". מלמדים אותנו חז"ל בב"ר שבחזרתו ממצרים ברכוש גדול הקפיד אברהם ללון דווקא באותן התחנות בהם היה בירידתו כדי לפרוע את הקפותיו. מבאר זאת רבינו הרצ"ה במאמר מבצר הקודש

לישראל ולארצו, שבכך גם השכינה שירדה עם ישראל לגלות והופיעה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות חוזרת וקובעת את ההנחה שלהם בבית חיותם ובמקום כבודם האמיתי.

אותם בתי כנסיות ובתי מדרשות שהינם מרכזי החיים של האומה חוזרים למקומם. עם חזרתנו לירושלים מתגדל ומוכפל ערכם ותפקידם של בתי כנסיות ובתי מדרשות שמתוכם "יעלה וינשא שפע הקודש התורה האמונה והיראה האהבה האחדות השלום הגבורה התפארת, הביטחון בדעת ה' אלוקי ישראל השוכן בקרבנו" (כלשון רבינו במאמר שם).

כך ישיבתנו שמקורה ישיבת תורת חיים הכללית, שנקראה בלשונו של מרן הרב "מקדש מעט", בה למדו מגדולי ת"ח בירושלים, כרבינו, הרב צבי פסח פראנק, ר' אריה לוי וכו', נאלצה לגלות ממקומה במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט אך נשארה עומדת על עומדה, שריד בית ה' מכל בתי הכנסיות והמדרשות בעיר העתיקה, עד לחזרתנו אליה לאחר מלחמת ששת הימים והתחדשות מקום התפילה, ולאחר מכן חזרת מקום התורה ע"י שובה של ישיבת "עטרת ירושלים", בית גדול בו מגדלים לתורה ולתפילה. כפי שהגדיר זאת רבינו לאחר מלחמת ששת הימים, חזרנו הביתה ולא נזז מכאן.

תפקידו כאן להוסיף לישוב בירושלים ולישב בישיבה

במאמר חיבת מצוות השביעית שנכתב בשנת תש"ו במוצאי השמיטה בדיוק לפני שבעים שנה, השנה אותה מגדיר רבינו במאמר: "כאשר שתו עלינו רבבות צרינו וקמינו - מה רבו - ואנחנו ב"ה מגיננו ובקדוש ישראל סמכנו כי ישרבב שני רשעים", אותה השנה בה האומה הישראלית אינה מוצאת את מקומה בעולם, ובו בזמן מתבררים מימדי האסון בגוף ובנפש של השואה. אין אפשרות לחיות יותר בגלות, ומאידך אין גם אפשרות לעלות לארץ, האומות מצירות את צעדינו כאן. מבאר רבינו את תפקידו של כל יהודי:

"כל נפש מישראל הנוספת ומתיישבת בארץ מוסיפה ומקרבת אותנו לבחינת כל יושביה עליה ולהופעת חיובן הגמור מן התורה של מצוות היובל והשביעית.

וכפי מידת התרבות יושביה עליה עם השתכללות שאיפת ותקומת החיים של הגוי הקדוש על אדמתו יגלה ויראה עלינו כל דברו הנאמן 'יתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורתו ינצורו'."

כך גם בימים אלה אנו זוכרים ומזכירים שתפקידנו הוא לשבת כאן בארץ - בירושלים, ותפקידנו המיוחד לישוב כאן במקום ישיבה. לא באנו לכאן חלילה לעסוק באיבה ושנאה, כלפי הערבים שגרים כאן, ובודאי לא להפוך לצרכני ביטחון או יעצי ביטחון

לממשלה והעומד בראשה, אלא חזרנו הביתה לישב כאן בירושלים, בישיבת תורת חיים הכללית, עטרת ירושלים של היום.

בראשית רבה פרשה מ"ב, אות ד':

"אמר ר' אלעזר בר אבינא אם ראית מלכויות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח. תדע שכן שהרי בימי אברהם ע"י שנתגרו המלכויות אלו באלו באה הגאולה לאברהם".

אנו נמצאים בתקופה המוגדרת בתור "גל טרור" המכאיבה לנו ופוצעת אותנו, אך אינה מהווה סכנה על עצם קיומינו.

אנו נמצאים בתהליכים היותר משמעותיים: הן התנועה העולמית הכוללת, הן במלחמות המתרחשות במזרח התיכון ע"י איראן, סוריה וחזבאללה בסיועה של רוסיה, והן בתנועות הגאו-פוליטיות במדינות אירופה ואף במזרח הרחוק.

"כשיש מלחמה גדולה בעולם מתעורר כח משיח... ולפי ערכה של גודל המלחמה בכמותה ואיכותה ככה תגדל הציפייה לרגלי משיח שבה" רבינו הרצי"ה ביאר פיסקה זו על-פי דברי הגמ' במגילה יז:

המלחמה הגדולה אינה רק בשדה הקרב, אלא גם בתנועות הפוליטיות העולמיות. 'בשישית קולות' - אלו תנועות מדיניות. 'בשביעית מלחמות ובמוצאי שביעית בן דוד בא'.

אין אנו אנשי חזון במדרגה בא אנו יכולים לדעת את תפקידן המפורט של התרחשויות אלו, אך יודעים אנו שהן חלק בלתי נפרד מחזון הגאולה אותו חזו נביאנו, התנאים, האמוראים, הראשונים והאחרונים. ומאורעות אלו הן המעידות על כחות החיים של הדור, דור מסוגו של רב יוסף שאמר: "אזכה ואיתיה בטולא דכופיתא דחמריה". אנו דור שמסוגל להכיל בקרבו את המשברים והקשיים ומתוכו לצמוח. 'אין הקב"ה מעמיד אדם בניסיון אלא אם כן יכול לו'. אנחנו דור הנתבע לגדלות, גדלות בתורה, גדלות באמונה וביראת שמים. גדלות בבנין המדינה, צבאה וכלכלתה. כל שכן שלא נמצא את מוחנו הציבורי במחשבות, כי ישנם אתגרים אשר אין אנו יכולים להם. כלל גדול מסר בידינו רבינו הרצי"ה, שמתוך הגבורה הפנימית שבידינו וברשותינו נגביר אפילו את אשר לא בידינו וברשותנו.

[קנאת עם מתגברת, הכרת עצמותה מתגדלת היא כבר יודעת שיש לה ארץ שיש לה שפה, ספרות - שיש לה צבא - היא התחילה להכיר במלחמת עולם זו ועל כולם יודעת היא שיש לה אור חיים מיוחדים שהם מעטרים אותה ומעטרים את העולם כולו על ידה ועל ידי כל זה יחד יודעת היא את חסנה כי עז לה באלוקי אמת].

מי שהכיר את הרב נחמיה, לא רק התאהב בו, אלא התאהב בתורה

הרב שלמה אבינר
דברי הרב באזכרת שלושים

לעילוי נשמת ידידי ורעי, הרב נחמיה לביא, לכבוד המשפחה, לכבוד הקהל הקדוש. הרב נחמיה עלה למרומים על קידוש השם. הסתכן בשביל הזולת, אך לא רק למען אותו אדם פרטי אלא למען כלל האומה. שהרי מי שבא לרצוח, לא היה אדם פרטי שבא לרצוח אדם פרטי, אלא אויב האומה שבא לפצוע את האומה. לכן הרב נחמיה נפל כלוחם, כחייל, בלי מדים.

מסירות נפש על קידוש השם הינה המדרגה הגבוהה ביותר של האדם. אמנם אומר הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ה), שיש גם קידוש השם בחיים, לא רק במוות. מהו קידוש השם בחיים? זהו אדם הלומד תורה ומביא לימודו זה לידי ביטוי במעשיו. לעומת זאת, חילול השם הינו המצב ההופכי, אדם שלמד תורה אך אין דיבורו בנחת, אלא מעליב, פוגע ומדבר לשון הרע. אדם שאין משאו ומתנו באמונה, שאינו ישר בעסקים. מה הבריות אומרות? 'אוי לו למי שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה, ראו כמה מקולקלים מעשיו וכמה מכוערים דרכיו, ונמצא שם ד' מתחלל'.

אבל אם אדם לומד תורה ודיבורו בנחת עם הבריות, ומשאו ומתנו באמונה, מה הבריות אומרות? אשרי מי שלמד תורה, אשרי אביו שלימדו תורה, אשרי רבו שלימדו תורה, פלוני שלמד תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, ונמצא שם ד' מתקדש, שנאמר: "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיהו מט ג), ונאמר: "ואהבת את ד' אלוהיך, שיהא שם שמים מתאהב על ידך" (דברים ו ה). שם ד' מתאהב לאו דווקא על ידי אדם האומר דברי תורה וכותב מאמרים של תורה, - זהו השלב השני. השלב הראשון הוא שהוא עצמו הינו תורה: גופו תורה, נפשו תורה, רוחו תורה, נשמתו תורה. הוא תורה. אנשים אומרים: זו תורה, ואז מתאהבים בתורה (יומא פו א).

מי שהכיר את הרב נחמיה, לא התאהב רק בו, אלא התאהב בתורה. אמר לעצמו: אם זו תורה, גם אני רוצה תורה.

חבר שהינו רב ומחנך סיפר לי בעבר: הייתי במילואים, באו אנשים, חרדים טובים,

לשמח את החיילים. אמרו דברי תורה, נתנו שתיה, רקדו, שימחו וחזקו את הרוח. שכבתי במארב בדיכאון, אמרתי לעצמי: טוב מאוד שהם עושים את זה, אבל למה אני לא עושה את זה? הרי גם אני מחנך, גם אני רב. למה אני לא עושה דברים כאלה? אז מי ששכב על ידי במארב, אחד חילוני, נגע בי קלות בכתף, כאילו ניחש את מחשבותיי, ואמר לי: "נכון, הם שימחו אותנו, אבל הם הלכו, ואתה פה איתי. אתה פה איתי". להיות פה עם - זה גדול מכל דבר.

הרב נחמיה ידע לדבר, לשמח, לתת, אבל יותר מכל, הוא היה פה איתנו. יחד איתו התורה, יחד איתו השכינה, וזה יותר גדול מהכל. תהא נפשו צרורה בצרור החיים עם כל הצדיקים.

דברי הרב אביב צובירי באזכרת שלושים

"ויהי אחר הדברים האלה והאלוקים ניסה את אברהם, ויאמר אליו אברהם, ויאמר הנני" הקריאה האלוקית אל אברהם היא קריאה פועלת שמעוררת את כל הכוחות, החפצים, הרצונות, השאיפות והרגשות שלו. האומרת לו לעמוד על טהרת עצמיותו, והגורמת לו שיתגלו לו כל כוחותיו אלו בעז גבורתם וגדלם. קריאה זו גרמה לו לאברהם אבינו לענות ולומר: "הנני".

כותב הרב בסידורו עולת ראי"ה: מתוך חרדת קודש של דבר ד' ריכז עצמו אותו צדיק אל הקריאה האלוקית - קריאת שמו - אברהם, וייסד בזה לדורות את הרושם הנצחי של מסירות הנפש המיוחדת לקדושתם של ישראל, הבוערת תמיד באש קודש בלב האומה בכללותה וביחידיה.

וקבע בזה כשרון ותכונה מיוחדת הטבועה בנו - באומה הישראלית - "אליך ד' נפשי אשא".

לפני שלושים יום בליל הושענא רבה ביום חבטת הערבה - המסמלת את סגולת ישראל, גם אתה הרב נחמיה הי"ד זצוק"ל ריכזת עצמך ולקול הקריאה היהודית וצעקת הכאב שנשמעה מהרחוב - רחוב הגיא - הרחוב המחבר את האומה אל מרכז חייה אל הר הבית מרכז קדושתנו. לקול צעקה זו - ענית ואמרת: "הנני".

נעתקת ממקומך - ממקום האורה המקפת של הסוכה - שהקדמת ובנית ודקדקת בה כל שנה בסדור הדפנות, בכונם הנכון והקבוע - כל דופן חזרה למקומה השמור לה. מתוך ישיבת סוכה זו - כששכינת הסכך מעליך, בשעת רעוא דרעוין - סעודה שלישית של שבת חול המועד, מתוך תוספת שבת שבחרת להדר ולהוסיף ולהמשיך את הקודש בחול, מתוך דברי תורה בשיחות הרב צבי יהודה על הגאון מווילנא שאמר על הפסוק: "ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון" שיש להשוות בין מצוות סוכה למצוות ישוב הארץ, מתוך כל אלו: קדושת הזמן, קדושת המקום וקדושת דברי התורה נבחרת ע"י מלכו של עולם להצטרף ולהמשיך את תכונת אבותינו הקדושים להיות מוסר את נפשך על ירושת הארץ ולקיים "ואת עפרה יחוננו".

ובמעלות קדושים וטהורים עלית והתרוממת, וכדברי מו"ר הרב עמיאל שטרנברג: בהתרוממות זו רוממת את כולנו יושבי העיר הזו שבין החומות ושחוץ לחומות, את כולם רוממת - את כל העם היושב בציון.

ובכך קבעת שנבואת ישעיהו: "שלמען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט, עד יצא כנגה צדקה וישועתה כלפידי יבער" - נבואה זו תמומש, תופיע ותתקדם גם על ידינו.

גם אנו לא נחשה ולא נשקוט - ונדבר על לב ירושלים, נעלה אותה על ראש שמחתנו. נברר את ערכה, ונתבע את הופעת קדושתה.

אשרי ילדיך אהרון, שרה, צביה, ישראל צבי, חנה, רות שירה ודביר שיזכרו את האבא הגיבור שלהם.

ולא רק את גבורתך באותה שעה.

יזכרו ילדיך ונזכור אנחנו את גבורת חייך - חיי קודש תמידיים וקבועים.

גבורת התורה, גבורת המידות, גבורת החיים הקבועים והטהורים.

"כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערביים".

קביעות, סדר, שימוש חכמים, אמונת חכמים, ענוה ופשטות, אהבת ישראל ענקית, צדקות אמיתית וכל אלו המעלות קניית בעמלך והופיעו הם צלך בעילאיות וחסידות מיוחדת.

דעת תורה לא היתה אצלך סתם סיסמה, הצלחת ובנית בית לתפארת עם אשתך, משפחה גדולה שמתיעצת ונשמעת למו"ר הרב שלמה אבינר.

תמיד הערצתי אותך על החריצות והזריזות, ההתמדה והענווה, הצניעות והשקט הפנימי, הנעם שליוה כל פעולה בחייך.

לא ידעתי שעוד תזכה להיות מ"אישי ישראל" - מאותם קרבנות ציבור שרשב"ע בחר בהם להיות קרובים אליו ביותר.

נמשיך בעז"ה את פעלך, ננסה ללמוד ולרכוש ממידותיך הטובות, ובכך ננציח את אשיותך המיוחדת. לא נעצור אלא נמשיך, לא ניסוג אלא נתקדם, נמשיך ונבנה פה בירושלים בחומר וברוח.

"צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל" (ישעיהו יב ו).

ויכון שבטוחים אנו ומאמינים שדבר אחד מדברייך אחור לא ישוב ריקם, יודעים אנו שציון תלבש עזה וב"ה היא לובשת, וירושלים עיר הקודש תלבש את בגדי תפארתה, וב"ה היא לובשת ולא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא (ישעיהו נב א).

"הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" - עם ישראל חי.

איני בוכה על הרב נחמיה, אלא בוכה על עצמי שאיבדתי את ידיד נפשי

זכרונות מהרב נחמיה לביא
כפי ששמעתי ממנו במו אזניי וראיתי במו עיניי

מרדכי ציון

אהבה משותפת

התקרבותי לרב נחמיה כי היתה לשנינו אהבה עצומה ומשותפת למו"ר הרה"ג שלמה אבינר שליט"א, ודיברנו פעמים רבות על מידותיו, על דבריו ועל שיטתו. תוך זמן קצר הייתי גם מאוהב ברב נחמיה: מידותיו, דבריו ושיטתו.

גן נעול

לבר מצוה של הרב נחמיה, הגר"ש אבינר נתן לו שני ספרים, ואחד מהם היה גן נעול על צניעות. הרב נחמיה, שהיה שכן של הרב בבית אל, רצה להחליף את ספר גן נעול לספר אחר. הביא את הספר ואמר שהוא לא צריך אותו כעת, הרב אמר לו: תצטרך, ולא החליף. הרב נחמיה אמר שהוא התחרט שהוא נסה להחזיר את הספר. כידוע, הרב נחמיה היה צנוע להפליא.

לא היה אצלו בין הזמנים

אצל הרב נחמיה לא היה מושג של בין הזמנים והוא הקפיד ללמוד בישיבה גם באותו זמן. וכשיש קומץ של תלמידים בישיבה, הגר"ש אבינר נותן שיעור בארוחת צהריים ועוד שיעורים בטלפון אם לא מצליח להגיע. הרב נחמיה היה תמיד שולח לי (בלי שביקשתי) מסרון להודיע לי את נושא השיעור.

כרוב או כרובית

מובא בספר אביהם של ישראל שאמר הג"ר מרדכי אליהו שכל פעם שאשתו של

אדם מתקשרת יש לענות לה אפילו היא בסופר ושואלת: כרוב או כרובית (מלבד אם הוא מדבר עם רבו ואז היא מבינה למה הוא לא עונה). סיפרתי זאת להרב נחמיה ודבר זה היה יקר בעיניו. בכל פעם שדיברנו והרבנית נטע התקשרה, הוא היה מתנצל באומרו: "כרוב או כרובית", והיה עונה.

אך הרב נחמיה חידש שאפילו כשילדיו התקשרו יש גם דין של "כרוב או כרובית" (בתור כרובון או כרובונית) והיה עונה מיד.

אח של כל כללישראל

פעם התקשר אלי הרב נחמיה ואמר שהוא כרגע יצא מניחום אבלים אצל משפחתו של חסיד תולדות אהרן שנרצח בפיגוע בירושלים. כשנכנס ראו שהוא לא לבוש כמו האחרים ושאינו שייך לקהילתם. שאלוהו אם הוא קרוב משפחה. השיב להם הרב נחמיה: הוא אח, הוא אח של כל כללישראל.

פיגועים

בתקופה שהיו פיגועים מזעזעים, אמר לי הרב נחמיה שהגר"ש אבינר לא מדבר עליהם בשיחת צהריים, אלא מדבר על נושאים אחרים, ולפעמים מדבר עליהם אחרי כמה ימים או שבוע, כי המלחמה נגדנו נמשכת מלפני קום המדינה ובעוד שבוע גם תהיה.

אמירת אבינו מלכנו בעת מבצע צוק איתן

אמר לי הרב נחמיה שבהתחלת מבצע צוק איתן נגד חמאס בעזה (תמוז תשע"ד), קרא הראשון לציון, הרב הראשי לישראל, הרה"ג יצחק יוסף, להוסיף אמירת אבינו מלכנו בשחרית ובמנחה. הג"ר אבינר אמר שאם ישאלוהו יאמר שלא צריך להוסיף משום שזו לא עת צרה אלא עת מלחמה, שאנחנו מכים אותם שוק על ירך. אך משום כבוד הרבנות, שהרב הראשי קרא להוסיף, הורה הרב בישיבה לומר במנחה. אמר הרב שלא נוסיף בשחרית כי התפילה כבר ארוכה. הרב נחמיה הדגיש שזה יסוד גדול.

יציאה לחו"ל

כמדומני פעם שאלתיו אם הוא יצא פעם לחו"ל. אמר לי הרב נחמיה: כששירת בצה"ל הוא היה בלבנון. אמרתי שנראה שהיה גם שם בארץ ישראל. ואפילו לא היה מחלקי א"י, נראה לי שזה לא נחשב כיציאה מהארץ. הרב נחמיה הסכים.

במדינת ישראל אנו מאמינים

לכבוד יום העצמאות תשע"ה, המצאתי שיר מבוסס על המנון של נטורי קרתא, ושרתי אותו במסיבה בישיבה. והנה הוא:
 במדינת ישראל אנו מאמינים - אנו מאמינים
 ובחוקותיה אנו מתחשבים - אנו מתחשבים
 בצה"ל נלך - באש ובמים
 בדרך התורה נלך לקדש שם שמים -
 אוי - לקדש שם שמים!

ובדבר תורה חקרתי איזה נוסח נכון - שלי או של נטורי קרתא, ו'הוכחתי' שנוסחי הוא הנכון. איך הרב נחמיה התלהב מהשיר, שהרי היה מאוהב במדינה ובצה"ל. כדרכו בקודש של דייקנות, הוא אפילו הציע בענווה שאולי כדאי לשנות קצת את המילים כדי להתאים למגנינה, אך הוא חזר בו, כשהרבנית נטע לא הסכימה. כשהרב נחמיה והרבנית נטע ומשפחתם היו בסעודת 'על האש' בביתנו ביום, הרב נחמיה התעקש שנשיר את השיר הזה.

מנחה שלוחה מידו

פעם אמרתי להרב נחמיה שיש לי אוסף של עטורי כהנים ועטורי ירושלים, ויש לי כמעט את כולם (יש בערך 400). הוא שאל איזה חסר לי, וסיפרתי לו. במסיבת פורים בישיבה, הוא נתן לי מתנה, עטורי כהנים - גליון מספר 1, שהוא נדיר מאוד!

והנה הקדשתו:

ב"ה פורים במוקפין תשע"ד
 אפיריון עשה לו המלך שלמה
 מעצי החיים של מרדכי עבדו
 הדולה ומשקה ממי תורתו הגואלת
 לרבים אחרים ולדור כולו

על זאת אוקירו במנחתי הדלה
 עטורי כהנים אשר יצא ראשונה
 מנאי באהבה
 לביא נחמיה

חכמי חלם

הרב נחמיה אמר לי מילתא דפוריא, שרבותינו הרב, הרצי"ה, וגדולי תלמידיו כהגר"ש אבינר, הם חכמי חלם!

חל"ם, ר"ת: חזון למועד שהרי הם צופי הישועה, במה שגנוז בתחייה ועוד יצמח מתוכה (ערב פורים דפרזים תשע"ה).

"צדיק גוזר והקב"ה מקיים"

סיפר לי הרב נחמיה על מעשה באשתו המעוברת, שבהגיע זמן לידתה היה התינוק הפוך מהמצב הטבעי. הלכו להגר"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית, ונתן להם סגולה: ללכת למעיין הסטף, שם תשתה האישה ממי המעיין באופן מסויים.

כך עשו, ולמחרת, בביקורת נוספת, הופתע הרופא לגלות שהתינוק התהפך למצב תקין. הם היו רגילים לחינוכו של הגר"ש אבינר, וכתבו לו מכתב בו שאלו איך להתייחס למה שאירע.

כתב להם הרב: "צדיק גוזר והקב"ה מקיים. אשריכם שזכיתם".

הם הבינו מכך, שלא המים כשלעצמם סייעו, באיזו סגולה, אלא סגולת גודל צדקותו של הגרי"י פישר, שעשו כפי הדרכתו (וכדומה, העורך של אורחות רבינו [ח"א עמ' שמו] כתב שאין לסמוך על העצות הרפואיות של הגרי"י קניבסקי הסטייפלר שזה רק פעל מכוח תורתו, יראתו, צדקותו, קדושתו וברכתו ואסור לסמוך עליהן. וכן אמר הגר"ח קניבסקי. סגולות רבותינו עמ' 301-300. מובא בפסקי שלמה ח"ד ערך רפואה).

סיכום שיעור על פרשת השבוע

במשך שיעורו של הגר"ש אבינר על פרשת השבוע בליל חמישי אור ליום ו', הרב נחמיה היה מסכם את השיעור בכמה משפטים ושולח מסרון לכמה תלמידי הישיבה לשעבר.

שו"ת סמס ופסקי שלמה

הרב נחמיה הדגיש לי פעמים רבות ששו"ת סמס הם בתור שימוש תלמיד חכם, משום שהם עוסקים בשאלות רבות בכל תחומי החיים. כל שבוע הייתי מדפיס את עלון פסקי שלמה, שו"ת סמס של הגר"ש אבינר, ונותן לרב נחמיה. הוא למד ולימד אותם בשולחן שבת עם משפחתו וגם הציג אותם בארוחות במכינת בית מאיר, שם דנו והתווכחו עליהם זמן ממושך. פעם הוא לא הוציא אותם מהתיק שלו, ואחד מתלמידי המכינה אמר לו: הרב, איפה השאלות?

כל שבוע הוא היה מחזיר לי את הדפים עם הגהות לשוניות והערות. הרבה מההערות הוספתי בספר פסקי שלמה (כרגע ד' חלקים) אבל בענווה הוא התעקש לא לכותבם בשמו (אמנם רשמתי כמה פעמים מה שהעיר לי בשמו).

כתבתי את הקדמת פסקי שלמה, שהיא תשובות על טענות נגד פירסום שו"תים קצרים, אחרי כמה שיחות יסודיות עם הרב נחמיה, והוא העיר לי שהשאלה היא לא אם יש להוציא פסקי הלכות אלא מי "בר הכי" להוציא פסקי הלכות, והגר"ש אבינר הראה שהוא "בר הכי".

בנוסף לכך אמר לי שקיבל כסף כמתנה ליום ההולדת שלו (יום ההולדת האחרון שלו), בו קנה את כל הסט של פסקי שלמה, והיה מאושר מאוד.

מה הכנות הרב לליל הסדר

פעם אחת קיבל הרב נחמיה טלפון מהגר"ש אבינר שעתיים לפני ליל הסדר של פסח והרב שאל אם הוא רוצה לעבוד על עריכת ספר בתשלום.

הרב נחמיה העיר כשאחרים בודקים את החסה מחרקים, או עוברים על ההגדה וכדומה, הכנת הרב לסדר היתה לדאוג לפרנסה של יהודי...

עריכת הספר 'נפגשים בפרשה'

הרב נחמיה היה בקי גדול בכתבי הגר"ש אבינר, ומלבד ספרי הרב, הוא עבר בדייקנות על עלון הישיבה 'שאלת שלמה' כל שבוע. כאשר ערך את הספר 'נפגשים בפרשה', שיחות הגר"ש אבינר על פרשת השבוע, ביקש ממני לשלוח לו כל מיני מאמרים ושו"תים כדי להשלים דבריו ולהוסיף מקורות.

כשהגר"ש אבינר הביע שביעות רצון מהספר, הרב נחמיה היה מאושר עד מאוד.

שו"תים בקורס הרבנים הצבאיים

מספר פעמים רצה הרב נחמיה לברר שאלות כאשר היה בקורס רבנים צבאיים, משום שלא היו לו ספרים. בכל פעם שאמר שהוא חושב כך וכך ונראה שהמקור זה וזה, התברר שצדק.

ספר הרה"ג שלמה אבינר על הספדים

הרב נחמיה אמר לי פעמים רבות שיש להוציא ספר הכולל את כל ההספדים של הגר"ש אבינר, כעין אישים ושיטות, כי הם בירור עמוק איך להסתכל על אנשים ומצבים מורכבים.

לעילוי נשמת

סיפר לי הרב מיכאל הירשקוביץ, הרב של ישוב נריה, שכאשר בנו נהרג בתאונת דרכים בכיתה י', הרב נחמיה היה בכיתתו בישל"ץ, והרב נחמיה הוציא חוברת על דקדוק בספר בראשית לעילוי נשמתו כולל הקדשה עם תמונתו, והיה פלא בעיניו של הרב מיכאל.

כאשר הישיבה הוציאה חוברת לעילוי נשמתו של חיים קרמן, תלמיד הישיבה שגם נרצח ברובע היהודי המחודש, סמוך ונראה למקום הרצחו של הרב נחמיה, הרב נחמיה ערך את החוברת לזכרו וגם החוברת היתה מונחת על בימה הרבה פעמים השנה.

חרטה של כל חיי

בחוה"מ סוכות, הרב נחמיה הזמין אותנו לארוחה בסוכתם. שלחתי לו מסרון שהייתי כל אותו היום בכנס בישיבה ולא נראה לי שנגיע שוב לירושלים בחוה"מ. אמר לי במסרון: "אשריך. אנו היינו היום אצל הורי בבית אל, אז נחכה להזדמנות אחרת ללכוד אתכם!"

על החמצת האירוח הזה אתחרט כל חיי.

שיחת פרידה

התקשרתי לרב נחמיה לפני שבת חוה"מ סוכות, השבת האחרונה שלו, לאחל לו שבת שלום ומועדים לשמחה, ולא ידענו שזאת תהיה שיחת פרידה. גם לא ידעתי שהרב נחמיה רצה להזמין אותנו לשמחת תורה וחיפש דירה פנויה עבורנו (כך סיפרה לי הרבנית נטע).

על מה אני בוכה

כל יום מאז עלייתו של הרב נחמיה בסערה השמימה, אני בוכה. איני בוכה על הרב נחמיה, הרי הוא בגן עדן בשורה הראשונה, שהרי מסר את נפשו להציל יהודים. תמיד ידעתי שהוא צדיק אבל לא ידעתי שהוא צדיק עליון. איני בוכה על הרב נחמיה, אלא בוכה על עצמי שאיבדתי את ידיד נפשי.

בכל דרכיך דעהו

ישראל פסטרנק, תלמיד בישיבה

בסוף פרשת בא מבארת התורה את טעם מצוות התפילין: "והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים" (פרק יג פסוק טז). בפסוק זה המילה 'כי' משמשת במובן של 'אשר'. בזמן ש"והיו לאות על ידיך ולטוטפת בין עיניך" אזי נזכור ש"בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים". התורה רואה צורך להדגיש לנו שהטעם למצווה זו הוא זכירת יציאת מצרים. על כך יש לשאול, מדוע החשיבות של זכירת יציאת מצרים כה גדולה, עד כדי כך שישנו חיוב להניחם בכל יום - ואם אפשר, כל היום - על מוחנו ולבבנו?

הרמב"ן בפירושו לפסוק זה משיב על שאלה זו באריכות. בביאורו שם מעלה הרמב"ן יסוד חשוב: "ומן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם ניסים ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד וכו'".

כלומר, מסביר לנו הרמב"ן, שיציאת מצרים היא המאפשרת לנו להיפגש עם השגחתו המופלאה של רבש"ע בעולמו. היא הגורמת לנו להבין שהמציאות כולה, מן הניסים הגדולים ביותר ועד הפרטים הכי קטנים, הנראים לנו כפשוטים וברורים מאליהם - **כולם נס**, כולם עושים את רצון ד'. גם הטבע הממשיך כמנהגו, נכלל בגדר נס. שהרי בכל רגע יכל רבש"ע לסדר מציאות שונה בתכלית, בדיוק כפי שנעשה ביציאת מצרים.

הרמב"ן בא לשלול את המחשבה שיסוד **אמוני** זה הינו רק ידיעה בעלמא. יכולנו לחשוב שיש כאן מין מחשבה המנותקת מן החיים, הבאה לידי שימוש רק כאשר נישאל "האם גם הטבע הוא נס או לא". על כן מדגיש הרמב"ן שהנחת התפילין באה לחזק אצלנו **תודעת חיים**, תודעה הנמצאת כל רגע עם האדם.

אדם המאמין שרבש"ע מחיה את כל המציאות בכל עת, ורוצה בה בדיוק כפי שהיא - הרי הוא מבין שאין דבר חסר חשיבות. על כן, כשמופיע צורך להתעסק בדבר מה, מובן לו שכעת זהו רצון ד' מאיתו, ודווקא שם ד' נמצא. יסוד אמוני זה, כאשר הוא חי בתוך האדם, הרי שהוא יחפש תמיד, בכל מציאות בה ימצא, את הדרך בה הוא יכול למלא את רצון ד', כפי שאמר שלמה המלך (משלי ג ו): "בכל דרכיך דעהו".

ממש כך היה הרב נחמיה הי"ד.

פעם סיפר לי שגם כאשר הוא חזן, הוא מקפיד מאוד להיות עם יד על השעון. משום שאינו רוצה להטריח את הציבור. הוא אמר שלמד זאת מרה"י, שבבית אל הוא מתפלל תפילת עמידה בחצי מהזמן שלוקחת לו התפילה בישיבה, כדי לא להטריח את ציבור בע"ה בבית אל.

אני זוכר שראיתי אותו מסתכל על קופסת עוגיות שהייתה ב"הפקר" של הישיבה, וראה עליה סימון חשוד של הכשרות. אז הוא התחיל לעשות טלפונים לרבנות ע"מ לברר את כשרותם על העוגיות האלה, לא לצורך עצמו, אלא לוודא שלא ישלחו הרבים. (כיוון שהוא עצמו לא אכל מיני מתיקה כאלה).

כך גם אני זוכר כמה היה משקיע בגזירות ובהדבקות של דפי העבודה של תלמידיו ובעיצובם בימי חמישי בערב.

וכן את הלימוד של הרב נחמיה עם בנו - ישראל צבי - כיצד היה מלמד אותו אותיות בשיא החיוניות והשמחה וחוזר איתו איך בדיוק להגות אותם.

תמיד היה דואג לשאול את מי שקבע איתו ללמוד - שבב"ש או תלמידים בישיבה - אם זה נוח להם.

עוד אני זוכר בשבתות זכור בישיבה, גם כשהחברה היו עושים קצת צחוקים, הרב היה נותן הרגשה טובה לכולם ושמח איתם ואפילו נותן מחמאות לחבר'ה על הופעותיהם...

כן, לרב נחמיה היה ברור שהדקה עיכוב של המתפללים, או עוגיות חשודות, בעיצוב של דפי העבודה של תלמידיו הקטנים, שבכל אות בא' ב' של בנו, בשבב"ש, וגם בתלמידי הישיבה בענייניהם השונים - **שזוהי עבודת ד'**.

יהי רצון שנזכה כולנו להידבק במידותיו של הרב נחמיה הי"ד שכמה שנדבר עליהם ונכתוב עליהם לא נמצה טיפה מים המידות הנפלאות שהיו לו.

אשרי העם שכאלה אנשים עליונים צומחים בקרבו.

סיפורים על הרב נחמיה לביא

ישראל פסטרנק

ההיכרות שלי עם הרב נחמיה התחילה קצת לאחר הגעתי לשיבה (הגעתי לאחר מכינה קדם צבאית, לכן לא יצא לי להכיר את הרב נחמיה בתור שבו"ש). כאשר רציתי ללמוד עם רב מהישיבה, הרב נחמיה תפס את עיני, משהו בפשטות שלו משך אותי מאוד. ניגשתי אליו בבקשה שאני רוצה ללמוד איתו. ענה לי הרב שאין לו זמן כרגע אבל שאני אמשיך לנסות ואולי הוא ימצא לי זמן. ובאמת כל כמה שבועות הייתי מגיע לרב ושואל: 'סליחה הרב שאני מציק, אבל אני מזכיר לרב על החברותא'. והוא היה תמיד מקבל אותי בשמחה ואומר לי שזה טוב שאני מציק לו.

בסוף זכיתי לזמן שהתפנה לרב בימי שישי בבוקר. למדנו ספר שהרב נחמיה ביקש - לנתיבות ישראל. אני זוכר טוב מאוד את הפתיחה ללימוד שלנו, שהרב חזר עליה פעמים רבות. הייתה הגדרה של מו"ר רה"י על הספר לנתיבות ישראל, שאותה רה"י אמר כאשר לימד את הספר בישיבה לפני כ-20 שנה (אולי יותר). הרב נחמיה כתב מילה במילה את ההגדרה של הספר על כריכת הספר, הגדרה של שורות מספר, תמצית ההגדרה הייתה - 'מסילת ישרים של המדינה'.

לא בכדי הרב נחמיה כתב את ההגדרה וחזר עליה פעמים רבות במהלך לימודינו ושם אותה כיסוד ללימודינו, הרב נחמיה ידע שיסוד התורה הוא שימוש ת"ח, וכבודם, ולכן דייק בהם והוקיר את דבריהם מאוד.

בכלל הלימוד עצמו של הרב נחמיה היה הניסיון להבין את הדברים הנאמרים בספר ולא לנסות לדרוש דרשות שאינם כתובות בספר. הוא עמל על כך מאוד עד שפעמים רבות התעכבנו על מנת להבין כיצד קוראים את המשפט נכון עוד לפני שהתחלנו לחשוב כיצד להבינו. דבר זה היה ביטוי עצום לענוותנותו, משום ששאף להבין את דברי החכמים ולא להכניס דברי עצמו. שהרי כיצד אפשר להבין את דברי החכמים אם לא יודעים לקרוא נכון מה הם כתבו בכלל?! (במיוחד בספרו של הרצי"ה צריך לעמול רבות על הקריאה הנכונה של המשפטים).

עוד ביטוי לענוותנותו הגדולה הייתה הדרך בה היה מקשיב לאדם שמולו. באמת היה אפשר להרגיש שהוא מנסה להבין את דברי השני ולהתייחס אל דבריהם בשיא הרצינות, בניסיון לברר את הדברים לאשורם. אני זוכר שפעמים רבות שהיה חוזר על דברי על מנת לראות אם הבין אותי נכון, ורק לאחר מכן התחיל להקשות ולברר.

בעדינות היפה שלו, הלא מתביישת להעמיד את הדברים על מקומם, ואם הם קשים - להקשות עליהם. הוא לא שאף כלל להיות הצודק, אלא שהאמת תצא לאור. אך כמובן שאם דברי היו נראים לרב כנכונים, היה מקבלם בשמחה, גם אם בתחילה סבר אחרת. (לא לדאוג זה לא קרה יותר מדי פעמים:))

בזמן הלמידה, כאשר היה צורך להביא ספר מסויים, תמיד הרב נחמיה היה קם בזריזות והולך להביאו. (כל הזמן אמרתי לעצמי שאני חייב להשיג אותו... אך נראה לי שאף פעם לא הצלחתי).

עוד זכור לי מענוונותו שתמיד כאשר פנה אלי היה פונה בצורה שבה אני לא אעמוד לכבודו. אם היה כסא ריק לידי - הוא היה יושב, אם לא היה כסא הוא היה מתכופף לידי, ואם לא הייתה אפשרות כזאת אז הוא היה נשען על השולחן לידי.

אינני יודע אם הדבר היה מכוון או לא, אך תמיד הרב נחמיה היה נכנס ויוצא מהישיבה בצורה שלא שמים לב אליו, הוא היה מסתכל אל איזה ספר על הבימה ופתאום יוצא בזריזות. הוא ניסה תמיד לברוח מכבוד ולא רצה שיעמדו בפניו, ייתכן שגם זאת עשה על מנת שלא יעמדו בפניו...

בכל פעם שהרב היה צריך לבקש בקשה מסויימת, תמיד היה נותן לאדם פתח להגיב בשלילה בצורה שלא ירגיש הרגשה לא נעימה. לדוגמא יש מסרון שהרב שלח לי:

”שלום ישראל!

א. אני מקוה ששלוך טוב ובין הזמנים עובר עליך בטוב.

ב. אשאלך שאלה חופשית בציפיה לתשובה חופשית:

האם לחברותא צעיר באמונה יש לך פנאי+חשק?

נחמיה”

יחד עם זאת שהרב תמיד היה נותן לאדם להרגיש טוב, הוא גם ידע להעמיד אותי במקומי ולא להשאיר אותי בתפיסה לא נכונה:

- פעם אחת כשלמדנו ולא הצלחנו לפצח את כוונת הרצי"ה בספרו, הציע הרב נחמיה שנשאל את הרב עודד וולנסקי אולי. הצעתי אולי לשאול רב אחר הצעיר

ממנו בשנים רבות. השיב לי הרב, שאף על פי שהוא מעריך את אותו ת"ח צעיר, ישנם מדרגות בת"ח.

- דוגמא נוספת ממסרון ששלחתי לרב נחמיה והתשובה שהרב החזיר לי. זה היה בתקופה שלפני החתונה, ובימי שישי הייתי עושה סידורים לחתונה כך שלפעמים לא יצא לנו ללמוד. שלחתי לרב פעם אחת: "סליחה, גם מחר לא אהיה... כורח המציאות... שבת שלום!". החזיר לי הרב נחמיה: "כורח המציאות הנפלאה חתן יקר".
- עוד זכור לי שפעם אחת הזכרתי ספר שהוציאו שהיה ליקוט פסקאות מכתבי הרב קוק והיה רשום על הספר רק את שמו של הרב קוק כאילו זה ספר שהרב קוק הוציא. אמר לי הרב נחמיה שלהוציא ליקוט של פסקאות של הרב קוק ולכתוב את שמו של הרב קוק בפשטות כאילו הוא שהוציא את הספר, זה דבר שצריך להעלות סימן שאלה.

הרב נחמיה היה מוקיר ומעריך כל דבר טוב שנעשה ולא היה לוקח שום דבר כמובן מאליו:

- בר"ה האחרון הרב והרבנית נתנו לנו את הבית לר"ה, כמובן קיבלנו אותו נקי ומסודר להפליא. לפני שהלכנו ניקינו את מה שקצת הצלחנו ללכלך העברנו קצת סמרטוט על הרצפה וכדו'. לאחר ר"ה, בעשי"ת, ניגשתי לרב נחמיה להודות לו על הדירה ולומר עד כמה שהיה לנו לעזר. השיב לי: כמובן, בשמחה וכו', והוסיף ואמר תודה על כך שהחזרנו את הבית נקי. אמרתי לו: הרב, הבאתם לנו את הבית כל כך נקי שזה לא כזה חכמה... אמר לי: תדע לך שזה לא דבר מובן מאליו בכלל.
- פעם אחת התעצבנתי על כך שלא שטפו כוסות בישיבה בשבת, וכתבתי מאמר קטן שמותר לשטוף כוסות בשבת ויותר נכון חייבים לשטוף כוסות בין בחול בין בשבת. לאחר מכן ראה אותי הרב נחמיה שוטף כוסות, ניגש אלי ואמר לי משהו כגון 'ברוך אומר ועושה', אתה לא רק אומר לשטוף. היה חשוב לו לומר לי כי זה לא מובן מאליו.

הדאגה שלו לזולת הייתה דבר פלאי. הרב לא רק כשהוא ראה הוא עזר, היו לו מידות כל כך ישרות וטהורות שהוא היה רואה דברים שאחרים לא היו רואים או שמים לב:

- הייתה לי תקופה שבה גילו אצלי מחלה ובעקבותיה לא יכולתי לאכול בצורה רגילה. חוץ מכך שהרב נחמיה התעניין מאוד בשלומי, וכיצד אני מתפקד וכו'. הרב והרבנית הזמינו אותי כמה וכמה פעמים לאכול אצלם בשבתות. זכור לי שלאחר שהזמינו אותי התקשר אלי הרב לשאול מה אפשר להכין לי לאכול לשבת, ודעו לכם שפעמים רבות גם אנשים קרובים מאוד לא חשבו לשאול אותי על כך.

- זכורה לי פעם אחת שהייתי אצלם בסעודת שבת, והיו שם אורחים נוספים. בין הסלטים היה סלט אחד שהכיל שומשום, דבר אותו היה אסור לי לאכול. הרב כנראה קלט את המבט שלי או איזו תנועה שעשיתי לכיוון הסלט, ומיד קם להביא לי סלט מהמקרר שהיה בלי שומשום, כדי שאוכל לאכול.

- עוד זכורה לי הנהגתו עם הילדים, שגם כאשר אחד מילדיו היה מתנהג לא כראוי הרב אף פעם לא היה מרים עליו את קולו, אלא היה לוחש לו באוזן.

עוד יש לי תמונה שנחרטה בי עמוק איך הרב נחמיה ידע לדבר עם כל ילד כפי המתאים לו: אני זוכר שהלך עם ישראל צבי הקטן לאחר שלמדו בישיבה. שאל הרב נחמיה את בנו בדרך החוצה אם הוא רוצה לברך ברכת המזון, אמר לו בנו שלא. אז שאל אותו הרב נחמיה אם הוא רוצה לשיר ביחד את ברכת המזון, וכך שרו ביחד תוך כדי שהם יוצאים מהישיבה.

הרב נחמיה היה מתמיד גדול. זכורה לי פעם אחת שבאתי אליו הביתה לסוכה ותוך כדי השיחה הגענו לדבר על מסכת סוכה. אמר לי הרב שהוא היה שמח ללמוד מסכת סוכה, אך כעת הוא עסוק במסכת הנלמדת ולכן הוא ממשיך לעסוק בה.

זכורות לי פעמים רבות שהרב נחמיה סיפר לי בהתלהבות על שיחות רה"י על פרשת השבוע ועל חשיבותם. הייתה בתוך הרב נחמיה אש יוקדת של אהבת התורה ותלמידי החכמים, דבר שהתבטא בהתפעלות חוזרת ונשנית מדבריהם. זהו דבר שאי אפשר לזייף, זה מופיע רק כאשר התורה היא חלק ממך.

אשרינו שזכינו שיתהלך בינינו אדם כזה... "אשרי העם שככה לו".